

การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

AN APPLICATION OF THE FOUR IDDHIPĀDA FOR THE STUDY OF THE
HIGH SCHOOL STUDENTS LEVEL 6 AT SANPATONG WITTAYAKOM
SCHOOL, CHIANG MAI PROVINCE

นางสมพร อินทรพาเพียร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

นางสมพร อินทรพาเพียร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

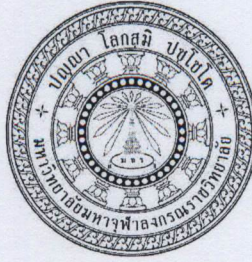
An Application of the four Iddhipāda for the Study of the High school
Students level 6 at Sanpatong Wittayakom School, Chiang Mai Province

Mrs Somporn Intarapapian

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for Degree of
Master of Art
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์
เรื่อง “การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตอง
วิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร)

.....กรรมการ

(พระราชวรเมธี, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร.สุนทรี สุริยะรังษี)

.....กรรมการ

(พระครูปริยัติยานุศาสน์, ดร.)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.สุนทรี สุริยะรังษี

ประธานกรรมการ

พระครูปริยัติยานุศาสน์, ดร.

กรรมการ

ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางสมพร อินทรพาเพียร)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่
- ผู้วิจัย** : นางสมพร อินทรพาเพียร
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.สุนทรี สุริยะรังสี, ศศ.บ. (คหกรรม), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Buddhist Studies)
  - : พระครูปริยัติยานุศาสน์, ดร., ป.ธ.๕, Dep.(in pali), B.A. (Pali & Buddhism), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
  - : ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ป.ธ.๗, พธ.บ. (Religion), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลในรูปของตารางประกอบการบรรยาย

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ รองลงมา ได้แก่ ด้านวิมังสา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ ด้านวิริยะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ และด้านจิตตะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ ตามลำดับ

นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียน ด้านฉันทะ ความพึงพอใจต่อการศึกษาล่าเรียนมากที่สุด เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว พบว่า ประเด็นการมีความปรารถนาจะศึกษาล่าพอใจและภาคภูมิใจที่ได้เรียนหนังสือมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านวิมังสาเตือนตนในการศึกษาล่าเรียน เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นการศึกษาล่าเรียนจนกว่าจะสำเร็จมากที่สุด และด้านวิริยะเพียรพยายามในการเรียน เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า มีความเพียรพยายามในการศึกษาล่าเรียนมากที่สุด ด้านจิตตะ เอาใจฝึกฝึต่อการศึกษาล่าเรียน เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นเกี่ยวกับเอาใจใส่ต่อการศึกษาล่าเรียนมากที่สุด

- Thesis Title** : An Application of the four Iddhipāda for the Study of the High School Students level 6 at Sanpatong Wittayakom School, Chiang Mai Province
- Researcher** : Mrs. Somporn Intarapapiarn
- Degree** : Master of Arts (Buddhist Studies)
- Thesis Supervisory Committee**
- : Dr. Soontree Suriyarangsee, B.A. (Home Economics Education), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
  - : Phrakrupariyattiyanusath, Dr., Pāli V, Dep. (in pali), B.A. (Pali & Buddhism), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
  - : Asst. Prof. Dr. Viroj Inthanon, Pāli VII, B.A. (Religions), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
- Date of Graduation** : August 31, 2017

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the application of the four Iddhipāda (basis for success) for the study of the high school students level 6 (grade 12) at Sanpatong Wittayakom School, Chiang Mai province and 2) to study the suggestion about the application of the four Iddhipāda for the study of the high school students level 6 (grade 12) at Sanpatong Wittayakom School, Chiang Mai province. The data was analyzed by frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results were found as follows:

The application of the four Iddhipāda for the study of the high school students level 6 (grade 12) at Sanpatong Wittayakom School, Chiang Mai province was totally analyzed in the four aspects at the good level ($X=3.93$). Each aspects was respectively sorted in descending order: aspiration (chanda) was at good level ($X=4.09$), investigation (vimaṃsā) was at good level ($X=4.07$), effort (viriya) was at good level ($X=3.96$), and thoughtfulness (citta) was at good level.

The high school students also respectively suggested that they applied the aspiration for their study from the item about they have intention and proud to study the most, then they applied investigation for study from the item about they will succeed in their study the most, next they applied effort for study from the item about they have effort to study the most, and finally they applied thoughtfulness for study from the item about they pay attention to study the most.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์จาก ดร.สุนทรี สุริยะรังสี พระครูปริยัติยานุศาสน์,ดร. และ ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ดร.สุนทรี สุริยะรังสี พระครูปริยัติยานุศาสน์,ดร. และ ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ตลอดจนให้ความรู้ทั้งทางด้านวิชาการ และ ประสบการณ์ในการทำงาน จนสามารถทำงานนี้ได้สำเร็จ

ขอขอบคุณสถาบันการศึกษา และคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ แนวคิดตลอดจน ความอบอุ่น ความปรารถนาดี ตลอดระยะเวลาของการศึกษา

ขอขอบคุณ คณะผู้บริหารโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม พร้อมทั้งครูอาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือ และอำนวยความสะดวก ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการค้นคว้า ครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่หอสมุดกลาง และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้บริหาร คณาจารย์ ทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกในการ ค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัย เพื่อใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง มิตรสหายทุกท่าน ที่ได้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

นางสมพร อินทรพาเพียร

๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ	ฌ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน	๕
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการเรียนของนักเรียน	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ไปปรับใช้ในการเรียนของนักเรียน	๓๐
๒.๔ ประวัติโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม	๕๑
๒.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๔
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้วิจัย	๖๔
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๖
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๗
ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่	๖๗

ตอนที่ ๒	ผลการวิเคราะห์การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ใน การเรียนของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน สันป่าตองวิทยาคม อำเภอ สันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่	๖๘
ตอนที่ ๓	ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน สันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่	๗๒
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๔
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๕
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๗๖
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๙
บรรณานุกรม		๘๑
ภาคผนวก		๘๔
ประวัติผู้วิจัย		๘๙

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	๖๗
ตารางที่ ๔.๒	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	๖๘
ตารางที่ ๔.๓	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม	๖๘
ตารางที่ ๔.๔	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านฉันทะ	๖๙
ตารางที่ ๔.๕	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิริยะ	๗๐
ตารางที่ ๔.๖	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านจิตตะ	๗๑
ตารางที่ ๔.๗	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิมังสา	๗๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๓๑ หน้า ๒๓๓

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสัจธรรมที่สอนเรื่องความจริงของชีวิตและธรรมชาติที่ทุกคนสามารถศึกษาค้นคว้า พิสูจน์ ทดลองให้รู้จริงเห็นด้วยตนเองตลอดเวลา พระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาแห่งเหตุและผลที่สอนเรื่องการใช้เหตุผลในการนำความคิดแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีซึ่งสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ ที่สำคัญพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้รู้แจ้งเป็นจริงด้วยตนเองก่อนแล้วจึงเชื่อ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงมีคุณค่าและความสำคัญควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่สำคัญในสังคมไทยมีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในด้านการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีตลอดจนหล่อหลอมจิตใจของคนไทยให้มีคุณธรรมและจริยธรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว วัดหรือสถานสงฆ์ก็จัดเป็นสถาบันที่สำคัญและมีบทบาทที่สำคัญต่อชนชั้นของสังคมทุกระดับตลอดมา ดังนั้น วัดหรือสถานสงฆ์จึงนับได้ว่าเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยและเป็นสถานที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนอันเป็นที่พึ่งทางใจที่จะขาดเสียมิได้^๑

สภาพสังคมปัจจุบันเป็นการศึกษาหมาทางด่วน ในโลกในเวลานี้สอนให้คนเป็นคนฉลาดฉลาดแล้วไม่ควบคุมความฉลาด ไม่มีอะไรควบคุมความฉลาดเพราะศีลธรรมสูญไปหมดแล้ว ถ้าเป็นสมัยโบราณก็จะมีศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี คอบก้ากับควบคุมความฉลาด อย่าฉลาดผิดทาง ปัจจุบันสูญเสียสิ่งเหล่านั้นไปหมดแล้ว ความฉลาดก็อิสระเสรีเอาไปใช้เห็นแก่ตัวก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น การศึกษาในปัจจุบันให้แต่ความฉลาดเพียงอย่างเดียวไม่มีอะไรควบคุมความฉลาด เราเรียกว่าการศึกษาหมาทางด่วน^๒

---

^๑ พระครูประพัฒน์วรธรรม, “ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, *ธรรมะคือหน้าที่*, (นครศรีธรรมราช: สำนักพิมพ์นาครบรรวรรตน์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕.

เด็กในโลกยุคนี้เติบโตขึ้นในท่ามกลางสังคมที่สะดวกสบายมากกว่ายุคก่อน หลายอย่างในชีวิตได้มาง่ายเพราะผู้ปกครองเลี้ยงดูบุตรหลานด้วยวัตถุ เช่น เงิน คอมพิวเตอร์ เกมส์ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลทำให้ความใฝ่เรียนลดลงรวมถึงความละเอียดจากครูที่หวังรายได้เสริมจากการสอนพิเศษ จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กนักเรียนรุ่นใหม่ขาดทักษะในการเรียนรู้หลาย ๆ ด้าน ที่สำคัญเด็กไทยมีความอดทนต่ำและเคยชินกับความสบายไม่สู้งานหนัก เด็กควรรู้จักฝึกฝนช่วยเหลือตัวเอง อาจลำบากบ้าง แต่นั่นคือการฝึกความอดทน ฝึกแก้ไขปัญหาต้องเริ่มจากให้เขาช่วยเหลือตัวเองให้ได้ก่อน จากนั้นให้เด็กได้ลองแก้ไขปัญหาบ่อย ๆ ง่ายบ้าง ยากบ้าง โดยดูตามวัยของเด็กเป็นหลักรวมไปถึงการฝึกให้เขารู้จักที่จะขอความช่วยเหลือในยามจำเป็นก็เป็นเรื่องที่เขาควรจะต้องเรียนรู้ด้วย การสร้างนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนไม่สามารถสอนในห้องเรียนได้ต้องอาศัยกิจกรรมที่เหมาะสมสร้างแรงจูงใจ โดยธรรมชาติเด็กไทยก็เหมือนเด็กทั่วโลกคือมีความอยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนให้เลือกทำ เลือกเรียนหรือเลือกกิจกรรมที่ชอบ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กอยากเรียนรู้การฝึกให้เด็กมีประสบการณ์ตรงโดยเรียนรู้จากประสบการณ์จริงจะช่วยให้เด็กเข้าใจบทเรียนได้ง่ายและเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสศึกษาใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามหลักจิตวิทยาการศึกษาถือว่า แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

การศึกษาให้ถูกทางดำเนินไปตามขั้นตอนและทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนาต้องดำเนินตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งแปลว่า ความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรมเครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ อันประกอบไปด้วย (๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น (๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น (๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น (๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น^๓ ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องถึงกัน แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะของตน ฉันทะ คือความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดในมนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังในอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไป วิริยะ คือความพากเพียรหมายถึงการกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่าสมาธิอยู่ด้วยอย่างเต็มที่ วิมังสา หมายถึงความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่

โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนรัฐบาล ประเภทโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งแรกของอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการจัดการเรียนการสอนได้ใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

แนวทางในการพัฒนา เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะชีวิตบนพื้นฐานแห่ง การศึกษา ในแต่ละปีการศึกษาโรงเรียนได้จัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมเป็นประจำทุกปี ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง แต่เมื่อขาดช่วงไปไม่ต่อเนื่องก็ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรม เหมือนเดิม เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาคือหลักอิทธิบาท ๔ มาปรับใช้ในการเรียนของนักเรียนและศึกษาถึงข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ เพื่อเป็น แนวทางในการพัฒนาด้านการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคมและจักเป็นประโยชน์ ต่อสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในการพัฒนาผู้เรียนให้ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักการแห่ง พระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาความหมาย องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ และวิธีการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔๕๐ คน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้

ตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan จากกลุ่มประชากรจำนวน ๔๕๐ คน ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ๒๑๐ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นต้น และข้อมูลทุติยภูมิ คือ หนังสือ ตำราวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทุกชนิด

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ผลที่ได้จากการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ จัดอยู่ในระดับมาก

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

๑.๖.๑ **หลักอิทธิบาท ๔** หมายถึง หลักธรรมที่ช่วยให้การเรียนมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๑) ฉันทะ คือความพอใจ ใฝ่ใจที่จะเรียน ๒) วิริยะ คือความเพียร อดทนไม่ท้อถอยในการเรียน ๓) จิตตะ คือความคิด ตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่เรียน ๔) วิมังสา คือความไตร่ตรอง ทดลองตรวจตรา ใคร่ครวญหาเหตุผล

๑.๖.๒ **นักเรียน** หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๓ **ครู** หมายถึง ผู้สอนในโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๓ **การปรับใช้** หมายถึง การนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานะที่เฉพาะเจาะจง คำว่าบางสิ่ง คือ ทฤษฎี แนวคิด หลักการ และแม้กระทั่งความรู้ทุกอย่างใดอย่างหนึ่ง ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปปรับใช้กับการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๒ ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๓ ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคมและโรงเรียนอื่น ๆ ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากหลักการแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต สำหรับเป็นแนวทางในการวางกรอบแนวความคิดงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ไปปรับใช้ในการเรียนของนักเรียน
- ๒.๔ ประวัติโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม
- ๒.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน

การประยุกต์หลักธรรมที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนมีหลายทฤษฎีด้วยกัน ทั้งปรัชญาสิกโลกตะวันออกและตะวันตกได้เสนอทฤษฎีที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต คือ ผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะในด้านการศึกษา หรืออาชีพการงานก็ตาม พึงปฏิบัติตามหลักทฤษฎี ดังต่อไปนี้

๑. **จักร ๔** (หลักแห่งความเจริญ) ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่เรียกว่า จักร (ธรรมประดุจล้อทั้งสี่ที่นำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ^๑

๑.๑ ปฏิรูปทศวาสะ เลือกรู้ที่ที่เหมาะสม คือ เลือกรู้ที่อยู่ที่อยู่ หรือแหล่งเล่าเรียนดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการศึกษาพัฒนาชีวิต การแสวงหาความรู้ การสร้างสรรค์ความดีงามและความเจริญก้าวหน้า

^๑ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓/๕๐.

๑.๒ สัปปริสุปัสสยะ เสาะเสวนาคนดี คือ รู้จักเสวนาคบหา หรือร่วมหมูกับบุคคล ผู้รู้ ผู้ทรงคุณ และผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงหาธรรมหาความรู้ ความก้าวหน้าองงาม และความเจริญ โดยธรรม

๑.๓ อตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ถูกวิธี คือ ดำรงตนมั่นอยู่ในธรรมและทางดำเนินชีวิต ที่ถูกต้อง ตั้งเป้าหมายชีวิตและการทำงานให้ตั้งมั่นแน่วแน่ และนำตนไปถูกทางสู่จุดหมาย แน่วแน่ มั่นคง ไม่พร่าส่าย ไม่ไกลเชือนแซ

๑.๔ ปุพเพตปุญญาตา มีทุนดีได้เตรียมไว้ ทุนดีส่วนหนึ่ง คือ ความมีสติปัญญา ความถนัด และร่างกายดี เป็นต้น ที่เป็นพื้นมาแต่เดิม และอีกส่วนหนึ่ง คือ อาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมีอยู่ รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนศึกษาหาความรู้ สร้างเสริมคุณสมบัติ ความตั้งงาม ผูกฝนความชำนาญเตรียมไว้ ก่อนแต่ต้น ซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็จะเป็นผู้พร้อมที่จะต้อนรับความสำเร็จสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ สุข และก้าวหน้าสู่ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป^๒

๒. หลักธรรมอิทธิบาท (หลักแห่งความสำเร็จ) ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ^๓

๒.๑ ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็น ผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือ ผลกำไร

๒.๒ วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความ พยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๒.๓ จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือ จังจิดรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัว อุทิศใจ

๒.๔ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหา เหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ดียิ่งขึ้นไป

ตัวอย่างเช่น ผู้ทำงานทั่ว ๆ ไป อาจจำสั้น ๆ ว่า รักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วย ปัญญา^๔

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา. ๒๕๔๑), หน้า ๓๕.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา. ๒๕๔๑), หน้า ๓๖.

๓. หลักธรรมวุฒิธรรม

ในทางปฏิบัติอาจสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่างข้างต้นนั้นได้ ด้วยการปฏิบัติตามหลักวุฒิธรรม (หลักการสร้างความเจริญงอกงามแห่งปัญญา) ๔ ประการ^๕

๑. สัมปรีตสังเสวะ เสวนาผู้รู้ คือ เอาใจใส่สดับตรับฟังคำบรรยาย คำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรงและจากหนังสือหรือสื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้าหมั่นปรึกษาสอบถามให้เข้าถึงความรู้ที่แท้จริง

๒. สัทธัมมัสสวนะ ฟังดูคำสอน คือเอาใจใส่สดับตรับฟังคำบรรยาย คำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรง และจากหนังสือหรือสื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้าหมั่นปรึกษาสอบถาม ให้เข้าถึงความรู้ที่แท้จริง

๓. โยนิโสมนสิการ คิดให้แยบคาย คือ รู้ เห็น ได้อ่าน ได้ฟังสิ่งใด ก็รู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง โดยแยกแยะให้เห็นสภาวะและสืบสาวให้เห็นเหตุผลว่านั่นคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น จะเกิดผลอะไรต่อไป มีข้อดี ข้อเสีย คุณโทษอย่างไร เป็นต้น

๔. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติให้ถูกหลัก นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟังและตรិตรองเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมาย ให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ข้อปฏิบัติย่อยสอดคล้องกับจุดหมายใหญ่ ปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมาย เช่น สันโดษเพื่อเกื้อหนุนการงาน ไม่ใช่สันโดษกลายเป็นเกียจคร้าน เป็นต้น^๖

๕. หลักธรรมพหุสูต คือ จะศึกษาเล่าเรียนอะไร ก็ทำตนให้เป็นพหุสูตในด้านนั้น ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจนถึงขั้นครบ องค์คุณของพหุสูต (ผู้ได้เรียนมาก หรือผู้คงแก่เรียน) ๕ ประการ คือ^๗

๑. พหุสูตาท ฟังมาก คือ เล่าเรียน สดับฟัง รู้เห็น อ่าน สั่งสมความรู้ในด้านนั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง

๒. ธตาท จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ

๓. วจสาท ปริจิตา คล่องปาก คือ ท่องบ่น หรือใช้พูดอยู่เสมอจนคล่องแคล่วชัดเจน ใครสอบถามก็พูดชี้แจงแถลงได้

๔. มนसानุเพกขิตา เจนใจ คือ ใส่ใจนึกคิดจนเจนใจ นึกถึงครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน มองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง

^๕ อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๓๒.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, หน้า ๖๗.

^๗ อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๒๙.

๕. ทิฏฐิยา สุปุทธิวิชา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ เข้าใจความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้ง รู้ที่ไปที่มา เหตุผลและความสัมพันธ์ของเนื้อความและรายละเอียดต่างๆ ทั้งภายในเรื่องนั่นเอง และที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ ในสายวิชาหรือทฤษฎีนั้นประปรายตลอดสาย^๘

๕. ทฤษฎีบุพภาคของการศึกษา คือ รู้จักองค์ประกอบที่เป็น ปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ๒ ประการ ดังนี้^๙

๕.๑ องค์ประกอบภายนอกที่ดี ได้แก่ มีกัลยาณมิตร หมายถึง รู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน หนังสือ ตลอดจนถึงแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไป ที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูง หรือ กระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟังการสนทนา ปรีชา ซักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการ รู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์

๕.๒ องค์ประกอบภายในที่ดี ได้แก่ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คือ มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย จนเข้าถึงความจริงและ แก้ปัญหาหรือทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้

กล่าวโดยย่อว่า ข้อหนึ่ง รู้จักฟังพาให้ได้ประโยชน์จากคนและสิ่งที่แวดล้อม ข้อสอง รู้จัก ฟังตนเอง และทำตัวให้เป็นที่ฟังของผู้อื่น^{๑๐}

๖. ทฤษฎีรุ่งอรุณของการศึกษา

มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา เมื่อรู้หลักบุพภาคของการศึกษา ๒ อย่างแล้ว ฟังนำมา ปฏิบัติในชีวิตจริง พร้อมกับสร้างคุณสมบัติอื่นอีก ๕ ประการให้มีในตน รวมเป็นองค์ ๗ ที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดั่งงาม หรือ รุ่งอรุณของการศึกษา ที่พระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าเหมือนแสงอรุณ เป็นบุญนิมิตแห่งอาทิตย์อุทัย เพราะเป็นคุณสมบัติต้นท่อนที่เป็นหลักประกันว่าจะทำให้ก้าวหน้าไปในการศึกษา และชีวิตจะพัฒนาสู่ความดีงามและความสำเร็จที่สูงประเสริฐอย่างแน่นอน ดังต่อไปนี้

๑. แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี
๒. มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต
๓. มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์
๔. มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้
๕. ยึดถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆตามเหตุและผล
๖. ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต, หน้า ๖๘.

^๙ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๗/๕๓๙.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต, หน้า ๖๖.

๗. ฉลาดคิดแบบคายให้ได้ประโยชน์และความจริง^{๑๑}

๗. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) จริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะนิสัยพิเศษของแต่ละสังคม ที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ที่ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิดหิริโอตตปะละอายใจตนเอง ถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมา โดยมาจำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม

ลักษณะทฤษฎีเช่นนี้ บทบาทของการศึกษา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ การศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่กล้ายิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิตโดยชีวิตเพื่อชีวิตเป็นความสามารถจะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและรู้จักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน^{๑๒}

๘. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่เอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับจากสังคม สิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรม ว่าเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้กับเด็ก นับตั้งแต่เกิดพ่อแม่จะเป็นผู้สอนเด็กให้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติในสังคม การแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกหรือผิด ดีหรือเลว โดยใช้สิ่งเสริมแรงทางคำพูด เห็นได้ชัดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นความองงามของพฤติกรรมและอารมณ์จากการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคม โดยมีแรงขับพื้นฐานมาจากความต้องการทางชีววิทยา การแสวงหารางวัลตลอดจนการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ ด้วยเหตุนี้มนุษย์เราจะมีได้มีจริยธรรม หรือความต้องการมาตรฐานทางจริยธรรมมาตั้งแต่เกิดก็ตาม เมื่อโตขึ้นจะมีปทัสถานทางจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งได้มาด้วยการเสริมเรงนั่นเอง ในการอธิบายต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมการเรียนรู้ได้เน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย โดยให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะ เป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๑๒} พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดลับไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๗๑.

สิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือ การหวังความพอใจและการหลบหนีจากความทุกข์^{๑๓}

ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมโดยเฉพาะทฤษฎีที่เสนอโดย อัลเบิร์ต แบนดธูรา ซึ่งมีความสมบูรณ์มากในปัจจุบัน มีแนวคิดพอสรุปได้ดังนี้

๑. สิ่ง que เรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เมื่อมนุษย์เราเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ จึงกลายเป็นความเชื่อมั่นที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ เมื่อประสบเหตุการณ์หนึ่ง มนุษย์มีความหวัง

๒. วิธีการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นโดยตนเอง หรือเกิดจากการสังเกตพฤติกรรม หรือผลกรรมของผู้อื่น และจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นบันทึกไว้ด้วยวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

๓. ความเชื่อ คือ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์มีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะเห็นได้จากตัวอย่างการยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขในอนาคต

๔. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด มนุษย์สามารถคิดในเชิงประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่ง ๆ จะทำให้เกิดผลอะไรบ้าง และผลกรรมนั้น ๆ มีความปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดในเชิงประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้^{๑๔}

๕. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีนี้ใช้เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของบุคคล โดยเฉพาะประเพณีและค่านิยมต่าง ๆ ภายในสังคม บุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรมจากสิ่งแวดล้อมและสังคมมาตั้งแต่เกิด สกินเนอร์ (Skinner) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคมไว้ว่า จารีตประเพณีและค่านิยมเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้เด็กประพฤติปฏิบัติตั้งแต่เกิด เงื่อนไขทางสังคมเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนั้น พ่อแม่และผู้ใหญ่จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้เด็กถึงแนวทางการประพฤติปฏิบัติภายในสังคมซึ่งเนาะความผิดถูกชั่วดี ถึงแม้ว่าบุคคลจะไม่มีจริยธรรมหรือความต้องการมาตั้งแต่เกิด แต่เมื่อโตขึ้นก็ต้องมีจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมนั้น นอกจากนี้

^{๑๓} ดวงเดือน พันธุมนาวิณ และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๔.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

ดี ไรท์ (D.Wright)^{๑๕} เชื่อว่า สังคมจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล กลุ่มสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่จะเป็นเป้าหมายหลอหลอมจริยธรรมให้แก่บุคคลนั้น เด็กจะเรียนรู้สิ่งที่ดี-เลวจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบผู้ที่มีอำนาจและผู้ที่เราเคารพรัก จนในที่สุดจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนเองโดยอัตโนมัติ ดังนั้นถ้าผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กเป็นผู้มีจริยธรรมสูงเด็กก็จะเลียนแบบและจะเป็นผู้มีจริยธรรมสูงไปด้วย^{๑๖}

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้ทัศนะว่า จริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในสังคม จะเรียนรู้และยอมรับประเพณีสังคมของตน ซึ่งแตกต่างจากจารีตประเพณีของสังคมอื่นไม่มากนักน้อย ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือสังคม และผู้ที่อยู่ในแวดล้อมของตนเอง รากฐานของการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวขึ้นในทารกตั้งแต่แรกเกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามที่พัฒนาการทางประสาทสัมผัสที่จะอำนวยให้^{๑๗}

นอกจากนี้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมหลายคนเชื่อว่า การพัฒนาจริยธรรมจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์ คือ ในช่วง ๑๐ ปีแรกและจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังของชีวิต แม้นักทฤษฎีบางคนยอมรับการผันแปรทางสังคมและสถานการณ์ในชีวิต อาจมีผลให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ก็ตาม ดังนั้น ตามแนวคิดนี้กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมาคือโรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

๑๐. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจจนึก ได้สร้างต้นไม้อจริยธรรมสำหรับสังคมไทยขึ้น โดยมีพื้นฐานทางความคิดจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลท์เบิร์ก (Kolhberg) และการประมวลผลข้อมูลทางการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยมากกว่า ๓๐ เรื่อง ซึ่งได้ทำการวิจัยคนไทยในช่วงอายุที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ ๖ ขวบ จนถึง ๖๐ ปี ทั้งที่เป็นนักเรียนนักศึกษาข้าราชการครูอาจารย์นักธุรกิจกรรมกรและเกษตรกรจำนวนมากกว่าหมื่นคน ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาสาเหตุทางจิตใจของผู้มีพฤติกรรมจริยธรรมต่าง ๆ ด้วยการเปรียบเทียบกับผู้ที่มีพฤติกรรมเหล่านั้นน้อย ทั้งที่อยู่ในระบบงานเดียวกัน อยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน จากการศึกษาประมวลผลการวิจัย พบว่า

^{๑๕} พระมหาทวีศักดิ์ ทีปธมโม, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๑.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

^{๑๗} สารณี จันทร์ศรีนวล, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

ลักษณะทางจิต ๘ ประการที่เกี่ยวข้องอาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมจริยธรรมของคนไทย ได้นำเอาทฤษฎีนี้มาเสนอในรูปของต้นไม้ ซึ่งประกอบด้วย ๓ ส่วนที่สำคัญพร้อมกับส่วนประกอบย่อย ดังนี้

๑. ส่วนที่เป็นดอก ผล และใบ คือ พฤติกรรมจริยธรรมต่าง ๆ เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของคนไทย ได้แก่ พฤติกรรมการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ต่อหน้าที่ ต่อสังคม พฤติกรรมการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูง พฤติกรรมในการพัฒนาตนเอง ผู้อื่น พัฒนาผลงาน พัฒนากลุ่ม องค์กร และประเทศชาติ พฤติกรรมการเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม และจริยธรรมสูง

๒. ส่วนที่เป็นลำต้น ซึ่งเป็นส่วนที่ค้ำจุนใบ ดอก และผล จึงต้องเป็นส่วนที่แข็งแกร่ง ส่วนที่เป็นลำต้นประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้าน คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะการมุ่งอนาคตและการควบคุม การเชื่ออำนาจในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทศนคติคุณธรรมและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมหรือสถานการณ์นั้น ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใดจะต้องใช้จิตลักษณะบางด้าน หรือทั้ง ๕ ด้านนี้ประกอบกันจึงจะได้ผลดีที่สุด

๓. ส่วนที่เป็นราก ซึ่งเป็นรากฐานล่างที่สำคัญ ที่จะดูดซับอาหารเปรียบได้ว่าเป็นประสบการณ์ของชีวิตที่สำคัญ ประกอบด้วยสติปัญญา ความเฉลียวฉลาดที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นต้นทุน เป็นอาหารของต้นไม้ ประสบการณ์สังคมและสุขภาพจิตที่จะปะทะกับความกดดันของสังคม^{๑๔}

ลักษณะของจิตทั้ง ๓ นี้ อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตทั้ง ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ จึงจะเป็นผู้มีความพร้อมที่จะพัฒนาทางจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง ๕ นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม ดังนั้นในการศึกษาสาเหตุการเกิดพฤติกรรมเพื่อใช้ทำนายหรือพัฒนาพฤติกรรม สามารถที่จะศึกษาได้จากลักษณะทางจิตบางประการ หรือศึกษาทั้ง ๘ ประการรวมกันก็ได้เช่นกัน

องค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรม ประกอบด้วยลักษณะทางจิตดังนี้

- ๑) การเป็นคนที่จะเห็นแก่ส่วนรวม มากกว่าที่จะเห็นแก่ตัวเองหรือพวกพ้อง
- ๒) การเป็นคนที่มีความสามารถคาดการณ์ไกล และรู้จักบังคับตนเองให้อดได้รอได้
- ๓) เป็นผู้ที่เชื่อว่าทำดีได้ดี (การเชื่ออำนาจในคน)
- ๔) มีความวิริยะอุตสาหะ ฝ่าฟันอุปสรรคจนเกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย
- ๕) มีความพอและเห็นคุณค่าความสำคัญของความดีงาม เห็นโทษของความชั่วร้าย
- ๖) ความเฉลียวฉลาดสามารถเข้าใจและคิดในระดับนามธรรม
- ๗) รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีประสบการณ์ทางสังคมสูง

^{๑๔} ดวงเดือน พันธุมนาวิ และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, จริยธรรมของเยาวชนไทย, หน้า ๗๖.

๘) มีสุขภาพจิตดี มีความวิตกกังวลน้อย หรือในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์
ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมช่วยให้เราเข้าใจถึงแนวทางในการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด สุขภาพจิต ทักษะคิด ค่านิยม แรงจูงใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง และที่สำคัญคือเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรม^{๑๔}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นักเรียนนักศึกษาผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาล่าเรียนพึงปฏิบัติตามหลักทฤษฎี ดังต่อไปนี้

๑. **จักร ๔** (หลักธรรมแห่งความเจริญ) ที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองประดุจล้อทั้งสี่ที่นำรถไปสู่จุดหมาย คือ เลือกรู้ที่เหมาะสม เสาะเสวนาคณิศ ตั้งตนไว้ถูกวิธี มีทุนดีได้เตรียมไว้

๒. **อิทธิบาท** (หลักธรรมแห่งความสำเร็จ) ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ มีใจรักพากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน

๓. **วุฒิธรรม** คือ สปัปฺริสสังเสวะ เสวนาผู้รู้ สัทธัมมัสสวณะ ฟังดูคำสอน โยนิโสมนสิการ คิดให้แยบคาย ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติให้ถูกหลัก

๔. **ทฤษฎีพหุสุต** คือ พหุสสุตา ฟังมาก ธตา จำได้ วจสา ปริจิตา คล่องปาก มนสาอนุเปกขิตา เจนใจ ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา ขบได้ด้วยทฤษฎี

๕. **ทฤษฎีบุพภาคของการศึกษา** คือ รู้จักองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ๒ ประการ คือ รู้จักฟังพาให้ได้ประโยชน์จากคนและสิ่งที่แวดล้อม และรู้จักฟังตนเองและทำตัวให้เป็นที่ยิ่งของผู้อื่น

๖. **ทฤษฎีรุ่งอรุณของการศึกษา** พระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าเหมือนแสงอรุณเป็นบุพนิมิตแห่งอาทิตย์อุทัย ที่จะทำให้ก้าวหน้าไปในการศึกษา และชีวิตจะพัฒนาสู่ความดีงามและความสำเร็จที่สูงประเสริฐอย่างแน่นอน คือ แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุตภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ ยึดถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรตามเหตุและผล ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ฉลาดคิดแยบคายให้ได้ประโยชน์และความจริง

๗. **ทฤษฎีจิตวิเคราะห์** (Psychoanalytic Theory) จริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะนิสัยพิเศษของแต่ละสังคม ที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ที่ให้ประพฤติปฏิบัติตาม

^{๑๔} นัฐรินทร์ นันทาวัง, “ความฉลาดทางจริยธรรมกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของเยาวชนกลุ่มพุทธศาสนา”, ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

ข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิดหิริโอตตปละอายใจตนเอง ถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง

๘. **ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม** มีแนวคิดพอสรุปได้ดังนี้ คือ สิ่งที่เราเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ความเชื่อ การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด

๙. **ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม** จารีต ประเพณีและค่านิยมเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้เด็กประพฤติปฏิบัติตั้งแต่เกิด เงื่อนไขทางสังคมเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนั้น จริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม

๑๐. **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม** ประกอบด้วย ๓ ส่วนที่สำคัญได้แก่ ส่วนที่เป็นดอก ผล และใบ คือ พฤติกรรมจริยธรรมต่าง ๆ เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของคนไทย ส่วนที่เป็นลำต้น ซึ่งเป็นส่วนที่ค้ำจุนใบ ดอก และผล จึงต้องเป็นส่วนที่แข็งแรง ส่วนที่เป็นราก ซึ่งเป็นรากฐานล่างที่สำคัญ ที่จะดูดซับอาหารเปรียบได้ว่าเป็นประสบการณ์ของชีวิตที่สำคัญ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนเพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนั้น ต้องมารู้จักกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันกันก่อน ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญและหน้าที่ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม

พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางแห่งสัมพันธภาพของสมาชิกในชุมชนที่มีต่ออำนาจอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความดีงามเป็นหลักในปัจจุบัน เป็นหลักป้องกันกฎเกณฑ์และความเป็นระเบียบทางศีลธรรม พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ของสังคมในขั้นอุดมการณ์ที่จะสะท้อนให้เห็นลักษณะของสังคมและเกิดขึ้นตามความต้องการของมนุษย์ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมของมนุษย์เช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ พระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนทางอารมณ์ต่อศีลธรรม เช่น การสนับสนุนของพระพุทธศาสนาในข้อห้ามต่าง ๆ หรือผลในทางการประพฤติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องบุญและบาปที่จะได้รับในชาติหน้า การมีส่วนร่วมในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรม ย่อมแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อสิ่งเคารพสักการะ มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับคุณค่าทางศีลธรรมของกลุ่มด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง คุณค่าทางศีลธรรมหรือจริยธรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากสิ่งที่มองไม่เห็น ย่อมก่อให้เกิดบัพพัญญุตที่ศักดิ์สิทธิ์แก่มนุษย์ขึ้น

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ พระพุทธศาสนาจึงเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ กิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมือง ระบบเครือญาติ ความเข้าใจในทางสุนทรียศาสตร์ การปฏิบัติทาง

การแพทย์ เหล่านี้จะหาความสมบูรณ์ไม่ได้ หากจะไม่นำอิทธิพลและผลที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา เข้ามาพิจารณา

ทั้งนี้เพราะลักษณะแห่งบทบาททางสังคมส่วนใหญ่ของคนทั่วไป เช่น ผู้ชาย ผู้หญิง นักบวช พ่อค้า นักรบ พระสงฆ์ และผู้คงแก่เรียน ฯลฯ ย่อมได้รับอิทธิพลต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์อยู่หลายประการมีนักสังคมศาสตร์หลายท่านที่ยอมรับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นหน่วยงานควบคุมทางสังคมเสนอแนะว่า พระพุทธศาสนาควรเป็นสถาบันเบื้องต้นสำหรับส่งเสริมอุดมการณ์ทางจริยธรรมและสวัสดิการของมนุษย์ แต่ส่วนมากมีความเห็นว่า พระพุทธศาสนาควรจัดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ไม่มีข้อพิสูจน์ และสิ่งนอกเหนือความจริงตามธรรมชาติ ออกให้มาก แล้วกลับไปส่งเสริมคุณค่าทางจริยธรรมเป็นส่วนใหญ่

ในสังคมที่เจริญแล้ว พระพุทธศาสนาจะสร้างทฤษฎีหลักต่าง ๆ เพื่ออธิบายถึงที่อยู่ของมนุษย์ในจักรวาล พระพุทธศาสนาจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการควบคุมทางศีลธรรมและกำหนดระบบจริยธรรมที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติ เช่น การพูดความจริง ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติที่เป็นธรรมต่อผู้อื่นรวมทั้งการประพฤติที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของสังคม การมีศีลธรรมในการจัดสรรความร่ำรวยที่ยุติธรรมยิ่งขึ้น รัฐประศาสนนโยบายที่ถูกต้องและสัตย์ซื่อ มาตรฐานการอนามัยและความประพฤติของมนุษย์เหล่านี้ เข้าไว้ในอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้นการศึกษาในทางวิทยาศาสตร์ได้ตระหนักถึงความสำคัญในภาระหน้าที่ของพระพุทธศาสนา ที่มีต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นอย่างมาก และให้ข้อสรุปว่าพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิตมนุษย์ที่จะขาดเสียมิได้อย่างไรก็ตาม นอกจากความสำคัญดังกล่าวแล้ว พระพุทธศาสนายังอาจเป็นได้ทั้งผล อุปสรรค หรือส่วนนำแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีกด้วย^{๒๐}

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมกับชีวิตประจำวัน

สถาบันพระพุทธศาสนาของเราเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมา โดยมีส่วนร่วมในการกล่อมเกลาจิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่คนเรามาแล้วเป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีบทบาททั้งสำหรับชีวิตส่วนตัวของคนไทยและชีวิตสังคม สำหรับส่วนตัวพระพุทธศาสนา ทำให้บุคคลมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับความยากลำบากในสังคมปัจจุบัน เพื่อมีชีวิตอยู่และมีความก้าวหน้าต่อไป สำหรับชีวิตสังคมเป็นชาวพุทธทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้คนไทยมีเอกลักษณ์เด่นชัดเข้มแข็งมั่นคง คำสอนในทางพระพุทธศาสนาย้ำความสำคัญของความสุขทางจิตใจเหนือความสุขทางวัตถุและ

^{๒๐} จำเนียรน้อย วชิรวโส (พระมหา), “ทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาสถาบันราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร”, *วิทยานพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

ร่างกาย ทำให้สังคมไทยนี้อยู่ร่วมกันอย่างฉันพี่น้องเครือญาติมีความสุขมีสันติสุขกว่าสังคมโลก
 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เราปฏิบัติกันอยู่นี้ เป็นสิ่งอำนวย
 คุณประโยชน์แก่ชาติไทยเราตลอดมาช้านานมาแล้ว และหลักธรรมของพระองค์ได้เข้าไปฝังในนิสัย
 สันดานของคนส่วนรวมเป็นอันมาก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในวัฒนธรรมไทย
 เหตุการณ์สำคัญ ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรม
 ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในวัฒนธรรมไทย เหตุการณ์สำคัญ ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมด
 ของคนไทย มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาต่อการดำเนินชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

๑. ทำให้ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนมีฐานะดี พระพุทธศาสนาสอนเรื่องประโยชน์
 ปัจจุบัน คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ฐานะจะมั่นคง คือ ขยัน เก็บออมหรือประหยัด
 คบหาสมาคมคนดี เลี้ยงชีวิตในทางที่เหมาะสม ซื่อสัตย์ซื่อสัตย์

๒. ทำให้ครอบครัวที่ปฏิบัติตาม เจริญมั่นคง พระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมสำหรับ
 ครอบครัวมากมาย เช่น ฆราวาสธรรม เหตุให้ตระกูลเสื่อม ความสุขของคฤหัสถ์ อบายมุข เป็นต้น

๓. ทำให้ประเทศที่มีประมุขและประชาชนที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาสงบสุข
 ผู้ปกครองประเทศ ถ้าตั้งอยู่ในธรรมของนักปกครองที่เรียนว่าหลักทศพิธราชธรรมนั้นแล้ว ประเทศนั้น
 และประชาชน ย่อมมีความสุขพ้นธงได้

๔. พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของชีวิต คือ พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องกรรม คือ การ
 กระทำ การกระทำเป็นชีวิตของคนอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการกระทำและให้ทำในทางที่
 ถูกต้อง

๕. ผู้ที่เข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา คือ คนที่มีอิสระเสรีไม่คิดในทางเสียหายบางประการ
 อันไร้ประโยชน์ เป็นคนที่มีลักษณะประจำใจโดย โดยก้าวหน้า ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ รู้จักตนเอง รู้จัก
 สังคม เคารพธรรมเป็นใหญ่^{๒๑}

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ได้มีนักปราชญ์หลายท่านได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

บุญมี แทนแก้ว ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 หรือการสั่งสอนของพระองค์ก็ได้ โดยใจความ ได้แก่ พระธรรมเทศนา^{๒๒}

^{๒๑} พระครูพัฒนวิธรรม (เคน วิเศษการ), “การนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน
 โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๒๒} บุญมี แทนแก้ว, วิชาปรัชญา ๑๐๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๔๐.

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา หมายถึง ศาสนาที่ทำให้รู้ว่าอะไรเป็นธรรม เป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความจริงเราต้องปฏิบัติจนเราารู้เอง เมื่อรู้ถึงที่สุดแล้วก็ไม่ต้องกลัวกิเลสตัณหา ถูกความรู้นั้นทำลายไปสิ้น ความไม่รู้ (อวิชชา) ก็จะดับไปในทันทีเมื่อความรู้เกิดขึ้นมา^{๒๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^{๒๔}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และคำสั่งสอนนี้ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เรื่องของความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงค้นพบแล้วนำมาเปิดเผย พระองค์ตรัสว่า สภาพธรรมชาติหรือทำนองครองธรรมเป็นของที่มีอยู่แล้วไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ธรรมนั้นแล้วนำมาบอกให้เข้าใจชัดขึ้น เรียกว่า “ธัมมนิยามสูตร”^{๒๕}

กล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสังฆธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบแล้วนำมาสั่งสอนเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลก

๒.๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นสิ่งสำคัญมีคุณค่ายิ่ง สำหรับพุทธศาสนิกชน คือ พระรัตนตรัย ๓ ประการ คือ

๑. ท่านผู้สอนให้ประชุมชนประพฤติดุขด้วยกาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย ที่เรียกว่า พระพุทธศาสนา ชื่อ พระพุทธเจ้า
๒. พระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของท่าน ชื่อ พระธรรม
๓. หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของท่านแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ชื่อ พระสงฆ์^{๒๖}

๒.๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา

๑. แม้จะตัดความเชื่อในเรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ออกก็ไม่ทำให้พระพุทธศาสนากระทบกระเทือนอะไรแม้แต่น้อย เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้มีรากฐานอยู่บนฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ หากอยู่ที่เหตุผลและคุณงามความดีที่พิจารณาเห็นได้จริง

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : พระนครการพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๓๓.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๙๔.

^{๒๕} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพื่ออักษร, ๒๕๑๑), หน้า ๑๑.

^{๒๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **นวโกวาท**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙.

ข้อนี้เป็นเหตุให้เกิดหลักเรื่องทำได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ที่เรียกว่า กฎแห่งกรรมอันทำให้ชาวต่างประเทศหันมานิยมนับถือมากขึ้น

๑๑. พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาเดียวในโลกที่กล้าปฏิเสธตรรกวิทยา (Logic) ซึ่งชาวโลกถือกันว่าเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย (Science of Sciences) โดยได้เสนอหลักการอย่างอื่นที่สูงกว่าแน่นอนกว่า พร้อมทั้งให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจน

๑๒. พระพุทธศาสนา มีกฎเกณฑ์และวิธีการในการสั่งสอน ตลอดจนตัวคำสอนอันเป็นวิทยาศาสตร์มาก่อนที่วิชาวิทยาศาสตร์ของโลกจะเกิดเป็นเนื้อเป็นตัวขึ้น^{๒๗}

๒.๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่เด่นพิเศษของพระพุทธศาสนา

ตามทัศนะของบุญมี แทนแก้วและคณะได้สรุปไว้ ดังนี้

๑. เป็นหลักคำสอนที่มีเหตุผลในข้อนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีเหตุผลซึ่งกล้าพิสูจน์ความจริงได้ทุกเมื่อ เช่น หลักอริยสัจ ๔ หลักไตรลักษณ์ เป็นต้น

๒. เป็นหลักคำสอนที่มีแนวทางเป็นประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดในโลก

๓. เป็นคำสอนที่ยกย่องมนุษย์ว่าเป็นมนุษย์

๔. เป็นคำสอนมีลักษณะตรงไปตรงมา สอนความจริง

๕. เป็นคำสอนที่สอนได้รอบคอบคำนึงถึงชีวิตคนทุกด้าน ทรงสอนทั้งทางโลกและทางธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการครองชีวิตอยู่ในโลกนี้

๖. เป็นคำสอนให้ถือธรรมะเป็นใหญ่

๗. พระพุทธศาสนาสนับสนุนให้ทำการทุกอย่างโดยถือหลัก ๓ ข้อ เป็นแนวทาง คือ ถือเหตุผลความถูกต้องเป็นสำคัญ

๘. ทรงสอนเรื่องกฎแห่งกรรม

๙. เป็นคำสอนซึ่งหลักวิทยาศาสตร์อันเกิดภายหลังมีความเห็นสอดคล้องกันมาก^{๒๘}

กล่าวโดยสรุป ประโยชน์ของพระพุทธศาสนานั้นมีมาก ดังนี้

๑. ทำให้ผู้ปฏิบัติมีฐานะดี

๒. ทำให้ครอบครัวผู้ปฏิบัติมีความเจริญรุ่งเรือง

๓. ทำให้ผู้ปฏิบัติ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

^{๒๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพื่ออักษร, ๒๕๑๑), หน้า ๑๘.

^{๒๘} บุญมี แทนแก้ว, **ปรัชญาพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔.

๔. ทำให้ประเทศที่มีประมุข ปกครองอยู่อย่างมีความสุข

๕. ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จักคิดและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

๒.๗.๘ แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม

๑. เป็นแหล่งหรือศูนย์รวมของชุมชน สิ่งนี้เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของวัด ประชาชนจะมารวมพิธีและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางสังคมและทางศาสนา วัดจะเป็นแหล่งสำหรับการฉลองกันในทุกขั้นตอนของชีวิต ความเป็นอยู่และชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์อยู่กับวัดมาเป็นเวลานานหลายศตวรรษแล้ว

๒. เป็นโรงเรียน วัดในสมัยก่อนเป็นแหล่งการศึกษาแห่งแรกแห่งเดียวที่ให้การศึกษาแก่ราษฎร โดยให้ความรู้และวิชาชีพ โดยมีวัดเป็นโรงเรียนและมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูอาจารย์ ยิ่งกว่านั้นวัดยังเป็นแหล่งการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรและเด็กวัด แม้ในปัจจุบันเรายังมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดเป็นจำนวนมาก

๓. เป็นสถานที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และการปลอบใจ จะมีชาวบ้านมาที่วัดเพื่อขอคำแนะนำปรึกษาหรือจากเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุบางรูป เกี่ยวกับปัญหายุ่งยากภายในบ้าน หรือธุรกิจการงาน ทำให้คลายความทุกข์กังวลไปได้

๔. เป็นสถานที่พยาบาลและสถานที่จ่ายยา วัดเป็นสถานที่พักพิงสำหรับผู้เจ็บป่วยคนพิการ คนทุพพลภาพหรือวิกลจริต ผู้ถูกทอดทิ้ง บุคคลเหล่านี้ถ้าไม่มีครอบครัวหรือครอบครัวช่วยอะไรไม่ได้จะมากินอยู่ภายในวัด พระภิกษุสงฆ์มีส่วนสำคัญในการรักษาโรคทางใจของคนไทยอยู่เสมอ

๕. เป็นสถานที่สงเคราะห์และพักพิงสำหรับผู้ยากจน คนชรา และเด็กกำพร้า บางครั้งก็เป็นที่พักพิงชั่วคราวสำหรับผู้เดินทางมาจากที่อื่น

๖. เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นศูนย์กลางการเล่นกีฬา มีเพียงเหยียบย่างเข้ามาภายในวัด ความทุกข์เดือดร้อนก็บรรเทาลง การละเล่น การรื่นเริง หรืองานฉลองต่าง ๆ ที่วัดกับประชาชนร่วมกันจัดขึ้นจะมีอยู่ประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนต้องไปอาศัยที่วัดเสมอ นอกจากนั้นวัดยังเป็นทั้งสนามกีฬาและสนามเด็กเล่น

๗. เป็นที่ทำธุรกิจ ชาวบ้านอาจเช่าที่ดินปลูกบ้านด้วยค่าเช่าในอัตราถูก วัดอาจให้ความช่วยเหลือด้วยการให้ยืมเงินหรือของเครื่องใช้ในกรณีฉุกเฉิน หรือเกิดความทุกข์เดือดร้อน หรือรับฝากเงินตามสมควรแก่กรณี ยิ่งกว่านั้นวัดยังเป็นหอนาฬิกาอีกด้วย โดยมีกลองและระฆังเป็นสัญญาณบอกเวลา ซึ่งจะได้ยินไปทั่วหมู่บ้าน

๘. เป็นแหล่งจ่ายน้ำดื่มน้ำใช้ให้แก่ชาวบ้านประชาชน วัดอาจมีบ่อน้ำ สระน้ำ หรือถังเก็บน้ำ ที่ให้บริการแก่ชุมชนที่อยู่รอบ ๆ วัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง

๙. เป็นแหล่งข่าว หรือศูนย์รวมข่าว วัดจะเป็นที่ปิดประกาศแจ้งความของทางราชการ เจ้าอาวาสกับชาวบ้านจะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารต่าง ๆ กันเป็นประจำ วัดทำหน้าที่เป็นสโมสรที่ประชาชนจะมีโอกาสมาพบปะสังสรรค์กันในวันทำบุญ หรือในวันเทศกาลและวันนักขัตฤกษ์อื่น ๆ

๑๐. เป็น฼าปนสถาน และเป็นทีเก็บศพ^{๒๙}

๒.๒.๙ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับนักเรียน

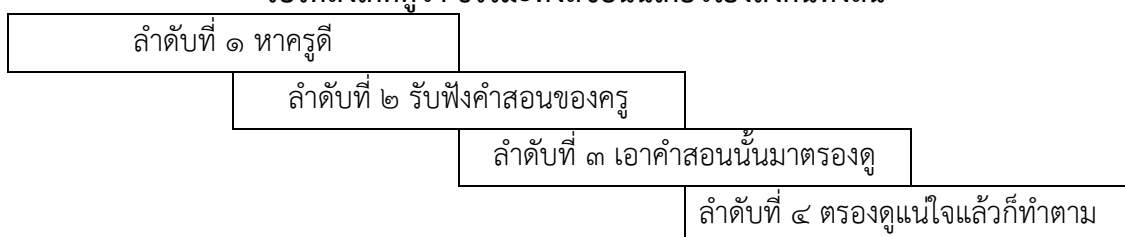
ก. แนวคิดเกี่ยวกับบุญธรรม (วุฑฒิ คือ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ ๔ อย่าง)^{๓๐}

๑. สัปปุริสสังเสวะ คบท่านผู้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ที่เรียกว่า สัตบุรุษ
๒. สัทธัมมัสสนะ ฟังคำสั่งสอนของท่านโดยเคารพ
๓. โยนิโสมนสิการ ตริตรองให้รู้จักสิ่งทีดีหรือชั่วโดยอุบายทีชอบ
๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรองเห็นแล้ว^{๓๑}

ความมุ่งหมาย พระพุทธประสงคทีทรงแสดงธรรมหมวดนี้ ทรงมุ่งทีจะให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนเจริญอกงาม ทั้งในทางโลกทางธรรม ให้ยกตัวเองจากความอภัพระจอกงก่งอย ใครคิดจะเอาดีในทางไหนก็ให้เจริญในทางนั้น

เมื่อมีพระพุทธประสงคอย่างนี้ทีทรงแนะนำทางไว้ว่าจะทำอย่างไร ข้อทีทรงแนะนำนั้นก็มีอยู่ ๔ ข้อทีเรียกว่า “วุฑฒิ” นี้ พิจารณาธรรมะหมวดนี้แล้ว จะได้ภาพพจน์ขึ้นอีกว่า ทั้งสี่ข้อเป็นเรื่องของการมีครู หรือตรงกับทีเราพูดกันตามภาษาชาวบ้านว่า “ขึ้นครู” และถ้าจะพูดย้าไว้ต่อไปเลยก็ได้ว่า คนทีจะเจริญได้ทุกคนจักต้องเป็นคนประเภททีเรียกว่า “ศิษย์มีครู”

โปรดสังเกตดูว่า ธรรมะทั้งสี่ข้อนั้นเกี่ยวโยงถึงกันทั้งสิ้น

รวมเป็น ๔ ชั้น ๔ ลำดับด้วยกัน แต่เป็นเรื่องเดียวกันทั้งสิ้น ดังจะนะความหมายย่อ ๆ
ต่อไป

^{๒๙} ทินพันธ นาคตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : หจก.สหายบล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๓๐} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๓๒.

^{๓๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๔.

สัปปุริสสังเสวะ ลำดับแรกที่สุดของผู้หวังความเจริญก้าวหน้า คือ การคบกับคนดี พูดฟังง่าย ๆ คือ หากครูดีให้ได้ก่อน

การหากครูดีนั้น เหตุใดพระพุทธองค์จึงทรงกำหนดไว้ว่า ต้องให้ได้คนที่เป็นสัตบุรุษ (สัปปุริส) ทั้งนี้ก็เพราะว่า คนในโลกนี้ที่อวดตัวว่าเป็นครูรู้วิชามีมากเหลือเกิน เป็นครูที่มีความรู้จริงก็มี เป็นครูหลอกลวงคนโง่หาเงินก็มี เป็นครูสอนในทางสัมมาชีพก็มี เป็นครูสอนในทางมิฉฉาชีพก็มี เป็นครูสอนในทางนักร้องไห้ก็มี เป็นครูสอนในทางให้เป็นสุภาพชนคนดีก็มี รวมความว่าครูมีร้อยแปด

ในสมัยพุทธกาล พวกครูที่อ้างตัวว่าเป็นถึง “ศาสดา” ก็มีถึง ๖ คน ซึ่งในวงการศึกษารเรียกกันว่า ครูทั้ง ๖” นักเรียนจะได้เรียนในภาคพุทธประวัติ

ก็เพราะคนที่อ้างตัวว่าเป็นครูมีจิตใจอย่างนี้เอง พระพุทธองค์จึงทรงเป็นห่วงเป็นใยพุทธบริษัท และทรงวางหลักไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า การเลือกคบคนเอาเป็นครูบาอาจารย์นั้น อย่างไรเสียก็ให้เลือกคนที่เป็นสัตบุรุษ คือ คนที่ไม่ประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจเป็นพื้นไว้ก่อน หากตัวเขาเป็นอสัตบุรุษแล้วแม้จะอ้างตัวเป็นผู้วิเศษสักปานใด ก็อย่าได้เชื่อถือเอาเป็นครู

การที่บุคคลรับนับถือพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของตน ก็นับเข้าในธรรมะข้อนี้ด้วย

สัทธัมมัสสวนะ วุฒิธรรมลำดับที่ ๒ คือ สัทธัมมัสสวนะ แปลว่า การฟังธรรมของสัตบุรุษ ความหมายก็สืบเนื่องมาจากข้อก่อน คือ เมื่อคบสัตบุรุษแล้ว ก็ตั้งใจรับฟังคำสอนของท่านโดยเคารพ ไม่เช่นนั้นการคบกับท่านก็จะไม่บังเกิดผลตามความมุ่งหมาย

ที่ว่าฟังโดยเคารพนั้น หมายถึง ความตั้งใจฟัง ใส่ใจจดจำ และมีความเคารพนบถนอบต่อผู้สอนและคำสอนของท่าน

โยนิโสมนสิการ วุฒิธรรมข้อที่ ๓ คือ โยนิโสมนสิการ คำนี้แปลว่า กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย หมายความว่า เมื่อได้ยินได้ฟังคำสอนของท่านผู้ใดแล้ว ก็เอามาคิดดูให้รอบคอบด้วยสติปัญญาของตนเองอีกชั้นหนึ่ง

การคิดไตร่ตรองในข้อนี้มีความมุ่งหมาย ๓ ประการ คือ

๑. เป็นคำสอนที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือไม่ ?
๒. เป็นคุณประโยชน์แก่ตนเองหรือไม่ ?
๓. ข้อใดควร หรือไม่ควรแก่ฐานะความสามารถของตน

ที่จำเป็นต้องใช้โยนิโสมนสิการก็เพราะว่า อาจมีคำสอนบางสิ่งบางอย่างผิดเพี้ยนไปจากหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ หรือผิดจากจารีตประเพณีอันดีงาม ถ้าเห็นว่าผิดก็ทิ้งเสีย ถือเอาแต่ที่ถูก แม้ในคำสอนที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมนั้นเอง ก็ยังต้องตรองดูต่อไปอีกว่า การกระทำตามนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองหรือไม่ เพราะข้อปฏิบัติบางอย่างย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะและบุคคล ยกตัวอย่างเช่น คำสอนเรื่องหน้าที่ของสามีภรรยา ซึ่งต้องปฏิบัติต่อกัน แม้เป็นคำสอนที่ถูก แต่ก็ไม่ใช่เป็นประโยชน์กับนักบวช เพราะนักบวชไม่มีสามีภรรยา ดังนี้ เป็นต้น

แม้ในคำกลอนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ตน สมควรปฏิบัติโดยประการทั้งปวง แต่ก็ยังพิจารณาเห็นว่า ตนเองอยู่ในฐานะที่ควรปฏิบัติแล้วหรือไม่ บางอย่างก็ต้องรอไปก่อน ยกตัวอย่างเช่น สมเด็จพระนางเจ้ามหาปชาบดี พระมารดาเลี้ยงผู้พระน้านางของพระพุทธเจ้า มีพระประสงค์จะผนวชเป็นภิกษุณี แต่จำต้องรอรออยู่จนพระเจ้าสุทโธทนะผู้ชราสวรรคตก่อน มิฉะนั้นก็จะเป็นการละเมิดกตัญญูตเวทิตาธรรม ดังนี้ เป็นต้น

ธัมมานุธัมมปฏิบัติ วุฒิธรรมข้อที่ ๔ คือ ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ท่านแสดงไว้ชัดเจนว่า ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว หมายความว่า เมื่อได้ไตรตรองมาตามลำดับตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๓ แล้ว เห็นว่าสมควรที่ตนจะปฏิบัติตาม ก็ให้ปฏิบัติ แต่เงื่อนไขสำคัญของข้อนี้โดยตรงที่ว่า ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม คำนี้ก็ย่อมส่องความในทางตรงกันข้ามว่า มีคนบางคนบางพวก ประพฤติธรรม แต่ประพฤติอย่างไม่สมควรแก่ธรรม คือ การประพฤติธรรมก็เหมือนกับการทำงานต่าง ๆ นี้อเอง คือ งานแต่ละอย่างย่อมมีขอบเขต มีเงื่อนไข มีข้อแม้ งานบ้าง เช่น บวชเป็นแม่ชี มีเงื่อนไขว่า ต้องนุ่งขาว รักษาศีล ๘ บวชเป็นสามเณร มีเงื่อนไขว่าต้องนุ่งเหลือง รักษาศีล ๑๐ เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า เงื่อนไข แม้ประพฤติธรรมหมวดต่าง ๆ ก็เหมือนกัน การที่ท่านจัดธรรมะไว้เป็นหมวด ๆ นั้น แหละคือเงื่อนไขของธรรมะหมวดนั้น

การปฏิบัติที่เรียกว่า “ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม” ก็หมายความว่า พึงปฏิบัติธรรมให้เต็มตามเงื่อนไขที่ท่านวางไว้

พระพุทธภาษิตที่เตือนไว้ตรง ๆ ก็มี เช่น คำว่า “ธมมํ สุจิริตํ จเร ฯ” แปลว่า “พึงประพฤติธรรมให้สุจริต” หมายความว่า ในการประพฤติธรรมนั้นแม้จะเป็นเรื่องการทำคามคืออยู่แล้ว ก็ให้ประพฤติอย่างที่ดีอย่าทำเหยาแหยะ หลอกตัวเองหรือหลอกคนอื่น^{๓๒}

ข. แนวคิดเกี่ยวกับจักรธรรม (จักร ๔ คือ ธรรมประดุจล้อทั้งสี่ที่นำรถไปสู่จุดหมาย)^{๓๓}

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในประเทศอันสมควร.
  ๒. สัมปปริสุปัสสยะ คบสัตบุรุษ.
  ๓. อตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ.
  ๔. ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในปางก่อน
- ธรรม ๔ อย่างนี้ ดุจล้อรถนำไปสู่ความเจริญ^{๓๔}

^{๓๒} ปิ่น มุกกันต์, *แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๐๗.

^{๓๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๔๑.

^{๓๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *นวโกวาท*, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔.

แนวคิดเรื่องจักรนี้ พระบรมศาสดาของเราได้ทรงเผยความจริงให้ทราบความตื่นลึกหนาบางในเรื่องความเจริญนี้เพิ่มเติมอีก การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของเราจะได้ผลจริงจังยิ่งขึ้น และสิ้นสงสัยในพระธรรมคำสอน

ข้อที่ทรงเปิดเผยเพิ่มเติมนั้นก็คือว่า ในธรรมะหมวดวุฑฒิ ๔ ทรงมุ่งให้เราปรับปรุงภายในตัวเรา ให้เป็นคนพร้อมที่จะเจริญก้าวหน้าได้ พอมาในหมวดนี้ทรงแสดงว่า นอกจากจะปรับปรุงตัวเองดังว่าแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยอื่นด้วย

เปรียบพื้งกันง่าย ๆ ตัวเราเหมือนเมล็ดพันธุ์เมล็ดข้าวปลูกก็แล้วกัน ในเรื่องวุฑฒิพระองค์ทรงสอนว่า ข้าวปลูกที่ดีเป็นอย่างไร รูปร่างเป็นไหน น้ำหนักเป็นอย่างไร และเก็บไว้ในหีบห่ออย่างไร ครั้นมาในหมวดจักรธรรมนี้ ทรงสอนเพิ่มเติมว่า การที่เราจะปลูกข้าวนั้นจะต้องเลือกที่ดินชนิดไหน ปลูกในฤดูอะไร ใส่ปุ๋ยประเภทไหน อะไรเป็นศัตรูพืช เป็นต้น

หวังว่าข้ออุปมาอุปมัยนี้พอจะทำให้นักเรียนเข้าใจความหมาย ว่าหมวดธรรมทั้งสองหาเข้ากันไม่ ผู้หวังความเจริญต้องสนใจปฏิบัติทั้งสองหมวด

สาเหตุที่ทรงเรียกว่าจักร ที่พระพุทธองค์ทรงเรียกว่าจักร เป็นการเปรียบเทียบ หมายถึงวงล้อ อย่างเช่น ล้อเกวียน ล้อรถยนต์ ล้อเลื่อนต่าง ๆ มีลักษณะเป็นวงกลมหมุนรอบตัวได้ไม่ติดขัด แม้ตัวจักรที่มีการประดิษฐ์ใช้ในโรงงานหรือในเครื่องยนต์ ก็ถือหลักการหมุนเป็นวงกลมเหมือนกัน ยานพาหนะขากล้อเสีย มันก็เคลื่อนไปไม่ได้ หรือเคลื่อนไปได้ก็ช้าและยากมาก ฉันทใดก็ฉันทนั้น ตัวเราก็เหมือนกับยานพาหนะ สำคัญยิ่งกว่ายานพาหนะอื่นเสียด้วยซ้ำ ถ้าเป็นฆราวาส เราก็เป็นยานบรรทุกพ่อแม่ลูกเมีย ทรัพย์สมบัติ บริษัทบริวาร ถ้าเป็นใหญ่เป็นโต ก็ต้องบรรทุกหน้าที่การงาน บรรทุกความรับผิดชอบ จนกระทั่งบรรทุกประเทศชาติบ้านเมือง ถ้าเป็นสงฆ์ก็ต้องบรรทุกวัดวาอาราม ศาสนกิจ ข้อวัตร ตลอดจนสมณธรรม และที่แน่ที่สุดอีกอย่างหนึ่งก็คือ เราต้องควบคุมยานของเราไปสู่สวรรค์ นิพพานอันเป็นจุดหมาย

ความหมายของแต่ละข้อ

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ แปลว่า อยู่ในประเทศอันสมควร หมายความว่า ล้ออันแรกที่สุด ล้อที่ ๑ คือ การเลือกสถานที่อยู่ และที่อยู่ในที่นี้หมายถึง ที่อยู่อาศัยจริง ๆ นักเรียนต้องเข้าใจว่าความสำเร็จแห่งวัตถุประสงค์การศึกษาเล่าเรียนของเราจะเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยอยู่มาก จะบวชชีเลือกวัด จะเรียนก็เลือกสำนัก จะทำอะไรก็เลือกที่ดิน จะตั้งค่ายก็เลือกชัยภูมิ จะทำการค้าก็เลือกทำเลที่ตั้งขั้นที่สุดแม้แต่ผู้จะทำความเพียรให้จิตหลุดพ้นจากกิเลส ท่านก็เลือกอาวาสที่พักทำความเพียร

เรื่องความสำคัญของสถานที่ จึงถือว่าเป็นอันเข้าใจกันอยู่แล้ว ถึงท่านจะมีเมล็ดข้าวปลูกชนิดดีเยี่ยมในโลก แต่ถ้าไม่เลือกที่นา เกิดหว่านลงกลางทะเล จะเป็นอย่างไรท่านก็รู้

มีข้อที่น่าคิดอยู่ว่า ธรรมะข้อนี้พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นกลาง ๆ เพียงว่าให้อยู่ในประเทศอันสมควร คำว่า “สมควร” นั้น เราจะยุติแค่นี้ ?

โดยทั่วไป ทางพระพุทธศาสนาเมื่อเอ่ยถึงที่อยู่อาศัยอันสมควร หรือปฏิรูปเทศ ท่านอธิบายว่า ได้แก่ ประเทศหรือถิ่นที่อยู่อันประกอบด้วยสัปปายะ ๔ อย่าง คือ

(๑) อาวาสสัปปายะ	สถานที่สบาย คือ ดินฟ้าอากาศใช้ได้
(๒) บุคคลสัปปายะ	บุคคลในถิ่นนั้นก็เป็นคนดีมีศีลธรรม
(๓) อาหารสัปปายะ	อาหารการกินอุดมพอสมควร และ
(๔) ธรรมสัปปายะ	มีหลักการปกครอง จารีตประเพณี ดีงาม

๒. สัปปริสุပ္ปัสสยะ ข้อนี้หมายถึงการสังคม คือ เมื่อตนได้ที่อยู่อันเป็นปฏิรูปเทศแล้ว ก็พึงรู้ด้วยว่า แม้ในปฏิรูปเทศนั้นคนดีก็มีคนชั่วก็มี พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ระมัดระวัง จะทำการสิ่งใดก็ให้ร่วมกับคนดีเข้าไว้ เข้าข้างคนดี อย่างเข้าข้างคนชั่ว

ตามข้อเท็จจริงนั้น ในหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะทางบ้านทางวัด หรือในหน่วยราชการ แม้แต่ในคุกในตะรางก็เหมือนกัน คือ มักจะมีคนวางตัวเป็น ๓ กลุ่มอยู่เสมอ คือ ๑. กลุ่มคนดี ๒. กลุ่มคนชั่ว ๓. กลุ่มกลาง (ไม่เอาเรื่องกับใคร) เมื่อมีสมาชิกเข้าอยู่ในกลุ่มใหม่ ก็จะมีผู้คอยต้อนรับเอาไปเข้าพวก ใครพลัดไปเข้าพวกคนชั่ว ก็กรรม พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำให้คบกับพวกคนดีเข้าไว้

แต่ถ้าเรายังไม่แน่ใจว่าใครดีใครชั่ว ก็วางตัวเป็นกลางไว้ตรองดูก่อนจะปลอดภัยดี

๓. อัตตสัมมาปณิธิ ข้อนี้หมายถึงการตั้งเนื้อตั้งตัว จะเอาจริงเอาจังกันเสียทีละ เราต้องปรึกษาใจเราเองดูให้แน่นอนว่า เกิดมาในชาตินี้จะเอาดีในทางไหน แล้วก็วางแผนชีวิตของเราไว้ เช่น จะเอาดีในทางนักบวช หรือทางเป็นพ่อค้า หรือทางรับราชการ หรือทางใดแน่

คนที่ไม่มีแผนชีวิตไว้เลยนั้น เขาเรียกว่าปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม เป็นลักษณะของคนอ่อนแอ ชีวิตจะเป็นเหมือนเรือที่คว้างคว้างอยู่กลางทะเล ประเดี๋ยวก็อดตาย

ถ้าเราแน่ใจว่าชีวิตของเรานี้เหมาะในทางไหน ก็ปรึกษาหารือกับท่านที่เป็นสัตบุรุษ เพราะในธรรมหมวดจักร ๔ นี้ ท่านก็สอนให้คบสัตบุรุษอยู่แล้ว การปรึกษานั้นอาจหมายถึงการไถ่ถามเอาความจากท่านผู้รู้ตรงตัวก็ได้ อาจใช้วิธีอ่านดูเป็นประวัติหรือคำแนะนำที่ท่านผู้เป็นสัตบุรุษแต่งไว้ก็ได้ ใครจะตั้งตัวในทางไหนก็ได้ แต่ขอให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและสมรรถภาพของตน และเงื่อนไขเป็นคำขาดของพระพุทธองค์ข้อเดียวว่า ให้ตั้งตนไว้ชอบ คือ งดเว้นที่จะตั้งตนไว้ในทางทุจริตผิดศีลธรรม และกฎหมายของบ้านเมืองเสีย เท่านั้น

๔. ปุพเพกตปุญญตา แปลว่า ความเป็นผู้มีเมตตาดีได้ทำไว้ก่อน ข้อนี้เป็นบทวิจยอันลึกซึ้ง ที่พระพุทธองค์ทรงเปิดเผยให้เราทราบไว้ คือ ให้ทุกคนรู้ว่า อันการสร้างความสำเร็จก้าวทำแก่งตนนั้น นอกจากจะอาศัยปัจจัย ๓ ข้อแรก หรือที่ข้อที่พระองค์ทรงตรัสสอนเราไว้ในหมวดธรรมต่าง ๆ ก็ตาม สิ่งหนึ่งที่จะลือเสียมิได้ก็คือ “กรรมดีที่เราสร้างไว้แต่ปางก่อน” ต้องสนับสนุนด้วย ที่ว่ากรรมดีที่สร้างไว้แต่ปางก่อนนี้ หมายถึงความดีที่ตนทำไว้ในอดีต อาจเป็นอดีตอันใกล้ เช่น เมื่อยังเป็นเด็กได้เรียนวิชาความรู้ไว้ หรือในอดีตอันไกล เช่น เมื่อโตแล้วแล้วนี้เองที่เคยได้ช่วยเหลือใครเขาก็ได้

แต่ขอให้นักเรียนทุกคนได้รับรู้ความจริงอย่างลึกซึ้งด้วยว่า พระพุทธเจ้าของเราได้ตรัสรู้แจ้งสัจธรรม มีพระญาณหยั่งรู้อดีตชาติของสรรพสัตว์ ทรงทราบว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเอง ล้วนเป็นทายาทของกรรม สืบเนื่องมาแต่ชาติปางก่อน กรรมดีที่เขาสั่งสมไว้แต่อดีตชาตินั้น บางที่เราเรียกว่า “วาสนา” หรือ “บุญวาสนา” สำนวนพระแท้ ๆ ท่านว่า “บุญญาธิการ” หรือ “บุญบารมี” สิ่งนี้มีอำนาจลึกลับ สนับสนุนชีวิตของคนเราให้เจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าสิ่งดังกล่าวนั้น เป็นบาปกรรม มันก็จะติดตามตรวนบนทอนความเจริญก้าวหน้า ผู้ไม่รู้อาตมาจริงบางคนทำความดีอยู่แท้ ๆ แต่ประสบเคราะห์ร้าย นั่นก็เพราะถูกบาปกรรมอดีตบนทอน บางคนเขาทำความดีก็ดูไม่มากนัก น้อยกว่าที่เราทำเสียด้วยซ้ำ แต่เขากลับได้รับผลเกินคาดหมาย นั่นก็เพราะบุญวาสนาของเขา ที่ทำไว้แต่อดีตมาอุปถัมภ์

ทราบความจริงดังนี้แล้ว เราจะได้ตั้งหน้าตั้งตาทำแต่กรรมดี และเมื่อมีอุปสรรคมาตรวนก็จะไม่เห็นผิดเป็นชอบ ทั้งไม่กล่าวโทษริษยาคนที่เขาทำความดีน้อย แต่ได้ผลมากตามความนึกคิดของเราเอง^{๓๕}

ค. แนวคิดพหุสูต ๕ ระดับ

โดยหลักทฤษฎีจริง ๆ แล้ว การเกิดของปัญญาที่เรียกว่า พหุสูต มี ๕ ระดับ ผู้ที่เป็นพหุสูตต้องทำถึง ๕ ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ ๑ พหุสูต แปลว่า ฟังมาก เรียนมาก ท่องมาก รวบรวมข้อมูลได้มาก ชั้นนี้เป็นการศึกษาเล่าเรียนจากข้อมูลต่าง ๆ จากอาจารย์ จากตำรา การเฝ้าหาความรู้ต่าง ๆ ชั้นนี้ทุกคนสามารถทำได้

ชั้นที่ ๒ ธตา แปลว่า จำได้ จำสาระสำคัญให้ได้ว่าสิ่งไหนที่ควรจำเมื่ออ่านหนังสือจบเล่มหนึ่ง ๆ ต้องจับประเด็นหลักให้ได้ แล้วนำความจำประเด็นหลัก ๆ มาขยายความได้ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) นั้น สมัยท่านอยู่ที่วัดพระพิเรนทร์ มีลูกศิษย์เรียนอยู่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เป็นเด็กที่ดีมาก เวลาผม (มหาเก่า) ไปหาท่าน ถ้าหากท่านไม่อยู่ก็นั่งคุยกับเด็กคนนี้ ผมถามว่า ท่านสอนอะไรบ้าง เด็กบอกว่า ท่านบอกให้อ่านหนังสืออย่างช้า ๆ แล้วทำความเข้าใจไปด้วย เมื่ออ่านจบให้สรุปสาระสำคัญให้ได้ แล้วนำหนังสือไปเก็บโดยไม่ต้องนำกลับมาอ่านอีก ถ้าสามารถทำอย่างนี้ได้ แสดงว่าเป็นผู้แสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง ถูกต้อง ชั้นนี้เรียกว่า ธตา คือ ควรจำได้ในสาระที่ควรจำ

ชั้นที่ ๓ วจสา ปริจิตา คือ ท่องให้คล่องปาก เมื่อสมัยก่อนมีบทอาขยานให้ท่อง ปัจจุบันไม่มีแล้ว ให้เรียนแบบฝรั่ง เพื่อสอนให้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น แต่ครูยังสอนเหมือนเดิม เด็กก็ยังคงคิดไม่

^{๓๕} ปิ่น มุกกันต์, แนวสอนธรรม ตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๑๔.

เป็น แถมยังจำอะไรไม่ได้อีก โง่กว่าเดิมด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น หลักขั้นที่ ๓ คือ ต้องท่องให้คล่องปาก จนสามารถจำได้ ไม่ว่าจะเป็คำสุภาหิต คติ หรือพุทธวจนะเมื่อต้องการสามารถหยิบมาใช้ได้ทันที

ขั้นที่ ๔ มนสาอนุเปกขิตา คือ พงให้ขึ้นใจจนสามารถสร้างภาพพจน์ขึ้นในใจ เป็นวิธีการเรียนหนังสืออย่างหนึ่งสมัยผมเรียนเป็นสามแฉร เปรียญ ๘ เปรียญ ๙ ผมใช้เวลาในการอ่านหนังสือ ๑ ถึง ๒ เทียวก็จำหมด เพราะผมใช้วิธีสร้างภาพในใจ จนกระทั่งมองเห็นว่าข้อความนั้น ๆ อยู่บรรทัดเท่า นั้น หน้า นั้น ได้ อาจารย์เสถียร โพนินันทะ ท่านเคยเล่าว่า เมื่ออ่านประวัติศาสตร์ไทยตอนพระนเรศวรรบกับพระมหาอุปราชา ท่านมองเห็นภาพว่าพระนเรศวรยืนอยู่ตรงไหน พระมหาอุปราชายืนตรงไหน ตอนรบกันทำท่าอย่างไร เวลาท่านมาพูดเหมือนกับบรรยายภาพ ไม่ใช่พูดจากความจำ ท่านผู้นี้ไม่รู้ภาษาบาลี แต่พูดภาษาบาลีได้คล่อง มีความจำดีชอบอ่านพระไตรปิฎก รู้ข้อความสำคัญ ๆ หมด โดยไปถามอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ในสมัยที่ท่านยังเป็นพระภิกษุอยู่ว่า ตรงนี้ภาษาบาลีว่าอย่างไร อาจารย์สุชีพได้ไปเปิดภาษาบาลีมาให้ดู ท่านก็ท่อง ๒-๓ เทียวจำได้เลย

ขั้นที่ ๕ ทิฎฐิยา สุปพิวิทธา คือ ขบให้แตก ด้วยทฤษฎี หมายถึง สิ่งทีเรียนจำมาแล้ว สิ่งทีท่องจนคล่องปากแล้ว สิ่งทีคิดในใจ วาดภาพออกมาชัดเจนแล้ว สิ่งเหล่านี้จะต้องนำมาขบมาคิดตีให้แตก แล้วสามารถนำมาสรุปเป็นแนวคิดของตัวเองได้ นำไปประยุกต์ใช้ได้ ภาษาการศึกษาเรียกว่าได้ข้อสรุปรวบยอด แล้วนำมาประยุกต์ใช้ได้

การอ่านหนังสือ เมื่ออ่านจบแล้วให้เก็บหนังสือเล่มนั้นได้เลย ถ้าหากมีใครถามว่าหนังสือเล่มนั้นว่าด้วยเรื่องอะไรเราสามารถสรุปออกมาได้โดยไม่ต้องคัดลอกคำพูดของเขาและประยุกต์ใช้ให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ได้ ถ้ารู้แล้วยังประยุกต์ไม่ได้ก็ไม่เป็นพหูสูต ไม่เรียกว่าพหูสูต

ฉะนั้น การทีนักเรียนมาศึกษาเล่าเรียนเพื่อต้องการจะเป็นพหูสูต เพื่อนำไปใช้กับระบบการบริหารการศึกษาเล่าเรียน การนำไปใช้ต้องนำมาสรุปให้เป็นความคิดรวบยอดให้ได้ ประยุกต์ใช้ได้ ไม่ใช่แค่จำได้ท่องได้เท่านั้น

พหูสูต หมายถึง “ความเป็นผู้ฉลาดรู้” คือ ผู้ทีรู้จักเลือกในสิ่งทีควรรู้ เป็นผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมามาก ได้ยินได้ฟังมามาก และเป็นคนช่างสังเกต ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นต้นทางแห่งปัญญา ทำให้เกิดความรู้สำหรับบริหารงานชีวิตและเป็นกุญแจไขไปสู่ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข และทุกสิ่งทีเราปรารถนา ความแตกต่างระหว่างบัณฑิตและพหูสูต

บัณฑิต คือ ผู้มีคุณธรรมประจำใจ มีความประพฤติดีงาม ไม่ว่าจะมีความรู้มากหรือน้อยก็ตาม บัณฑิตจะใช้ความรู้ที่นั้น ๆ สร้างประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่นอย่างเต็มที่ เป็นผู้ที่สามารถเอาตัวรอดได้แน่นอน ไม่ตกไปสู่อบายภูมิเป็นอันขาด

พหูสูต คือ ผู้มีความรู้มาก แต่คุณธรรมความประพฤติยังไม่แน่ว่าจะดียังไม่แน่ว่าจะดี ยังไม่แน่ว่าจะเอาตัวรอดได้ ถ้าใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปทำชั่ว เช่น เอาความรู้เคมีไปผลิตเฮโรอีน ก็อาจตกนรกได้

ลักษณะของพหุสูต คือ

๑. รู้ลึก หมายถึง รู้เรื่องราวไปหาเหตุในอดีต ลึกซึ่งถึงความเป็นมา เช่น แพทย์เมื่อเห็นอาการก็สามารถรู้ว่าเป็นโรคอะไรรู้ไปถึงว่าที่เป็นโรคนี้อเพราะ เหตุใด หรือช่างเมื่อเห็นอาการเครื่องยนต์ที่เสียก็สามารถบอกได้ทันทีว่าเครื่องนั้นเสียที่ไหน เป็นเพราะอะไร เป็นต้น

๒. รู้รอบ หมายถึง ช่างสังเกต รู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว สภาพภูมิประเทศดินฟ้าอากาศ ผู้คนในชุมชน ความเป็นไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว สภาพภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ ผู้คนในชุมชน ความเป็นไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว สิ่งที่ต้องรู้ต้องรู้

๓. รู้กว้าง หมายถึง สิ่งรอบตัว แต่ละเอียดอย่างที่ว่าก็รู้ละเอียดรู้ถึงความเกี่ยวพันของสิ่งนั้นกับสิ่งอื่น ๆ ด้วย คล้ายรู้รอบแต่เก็บรายละเอียดมากขึ้น

๔. รู้ไกล หมายถึง มองการณ์ไกล รู้ถึงผลที่จะตามมาในอนาคต เช่น เห็นสภาพดินฟ้าอากาศก็รู้ทันทีว่าปีนี้พืชผลชนิดใดจะขาดแคลน เห็นพฤติกรรม ของผู้ร่วมงานไม่น่าไว้วางใจก็รู้ทันทีว่า เขากำลังจะคิดไม่ซื่อ เห็นตนเองเริ่มย่อหย่อนต่อการปฏิบัติธรรมก็รู้ทันทีว่าถ้าทิ้งไว้เช่นนี้ต่อไปตนก็จะเสื่อมจากกุศลธรรม ฯลฯ ผู้ที่ประกอบด้วยความรู้ ๔ ประการนี้ ทั้งทางโลกและทางธรรมจึงจะเป็นพหุสูตที่แท้จริง^{๓๖}

คุณสมบัติของพหุสูต หรือนักเรียน นักศึกษาที่ดี ตามทัศนะของพระธรรมวงศาจารย์ (เพียร อุตตโม) ว่า

๑. พหุสูตดา ความตั้งใจฟัง คือ มีนิสัยชอบฟัง ชอบอ่าน ชอบค้นคว้า ยึดหลัก “เรียนจากครู ดูจากตำรับ สดับปาฐะ”

๒. ธตา ความตั้งใจจำ คือมีความจำดี รู้จักจับสาระสำคัญ จับหลักให้ได้ แล้วจำได้แม่นยำ คนที่ความจำไม่ดี เพราะภพในอดีตชอบพูดปด ตีมสุรามาก ฯลฯ ดังนั้น ถ้าในชาตินี้เลิกตีมสุรา เลิกพูดปดและพยายามบ่อย ๆ หมั่นจดหมั่นเขียนบ่อย ๆ ไม่ช้าก็จะเป็นผู้มีความจำดี

๓. วจสา ปริจิตา ความตั้งใจท่อง คือต้องฝึกท่องให้คล่องปากท่องจนขึ้นใจ จำได้คล่องแคล่วจัดเจน ไม่ต้องพลิกตำรา โดยเฉพาะพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นความจริงแท้แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลง ควรท่องไว้ให้ขึ้นใจทุกข้อกระทงความให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ส่วนวิชาการทางโลกยังมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เพราะยังไม่มีใครรู้จริง จึงควรท่องเฉพาะที่สำคัญและหมั่นคิดหาเหตุผลด้วย

๔. มนसानุเพกขิตา ความตั้งใจขบคิด คือใส่ใจนึกคิด ตรึกตรองสาวเหตุสาวผลให้เข้าใจตลอด พิจารณาให้เจนจบ นึกถึงครั้งใดก็เข้าใจปรุโปร่งหมด

^{๓๖} พระธรรมวงศาจารย์ (เพียร อุตตโม), **คุณสมบัติของนักเรียนบาลี**, (พัทลุง : หจก.คูหาสวรรค์การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๓.

๕. ทิฏฐิยา สุปปฏิวิธา ความหลงตลอดด้วยปัญญา คือเข้าใจแจ่มแจ้งทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ความรู้กับใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างไรก็ตามตราบใดที่ยังไม่ได้ฝึกสมาธิอย่างจริงจัง จิตสมมติข้อนี้ จะเกิดไม่เต็มที^{๓๗}

ลักษณะผู้ที่เป็นพหูสูตไม่ได้

๑. คนราคะจริต คือ คนขี้โอ๋ ขี้บ่น เจ้าแง่แสบงอน รักสวยรักงาม พิถีพิถันจนเกินเหตุ มัวแต่งอน มัวแต่แต่งตัวจนไม่มีเวลาท่องบ่น ค้นคว้าหาความรู้ พวกนี้แก้โดยให้หมั่นนึกถึงความตาย พิจารณาซากศพอสุภะเนื่อง ๆ

๒. คนโทสจริต คือ คนขี้โมโห ฉุนเฉียว โกรธง่าย ผูกพยาบาทมากมัวแต่คิดโกรธแค้นจนไม่มีเวลาไตร่ตรอง พวกนี้แก้โดยให้หมั่นรักษาศีลและแผ่เมตตาเป็นประจำ

๓. คนโมหจริต คือ คนสะเพร่า ขี้ลืม มั่งง่าย ทำอะไรไม่พยายามเอาดีสักแต่ให้เสร็จ สติไม่มั่นคง ใจกระด้างในการกุศล สงสัยในพระรัตนตรัยว่ามีคุณจริงหรือไม่ พวกนี้แก้โดยให้หมั่นฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ

๔. คนขี้ขลาด คือ พวกขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าลงมือทำอะไร กลัวถูกตี คอยแต่จะเป็นผู้ตาม ไม่มีความคิดริเริ่ม พวกนี้แก้โดยให้คบกับคนมาตรฐาน คือ คบบัณฑิต จะอ่าน จะทำ อะไรก็ให้จับให้ทำแต่สิ่งที่เป็นมาตรฐานไม่สักแต่ว่าทำ

๕. คนหนักในอามิส คือ พวกบ้าสมบัติ ตีค่าทรัพย์มากกว่าความรู้ทำให้ไม่ชวนชวายในการแสวงหาปัญญาเท่าที่ควร

๖. คนจับจด คือ พวกทำอะไรเหยาะแหยะไม่เอาจริง

๗. นักเลงสุรา คือ พวกขี้เมา ขาดสติ หมดหนทางที่จะเรียนรู้

๘. คนที่มีนิสัยเหมือนเด็ก คือ พวกชอบเอิกเกริกสนุกเฮฮาจนเกินเหตุ ไม่มีความรับผิดชอบ^{๓๘}

วิธีฝึกตนเองให้เป็นพหูสูต

๑. ฉลาดเลือกเรียนแต่สิ่งที่ควร

๒. ตั้งใจเรียนวิชาที่ตนเลือกอย่างเต็มความสามารถ

๓. มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

๔. เมื่อเรียนแล้วก็จำไว้เป็นอย่างดี พร้อมจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้ทันที^{๓๙}

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๓๘} พระธรรมปัญญาบดี (เพียร อุตตโม), มงคลสูตร, (พัทลุง : หจก.คุหาสวรรค์การพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๙.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ข้อเตือนใจ ถ้ามีความรู้ทางโลกอย่างเดียว ไม่ว่าจะตนเองจะเป็นคนฉลาดเพียงใดก็มีโอกาสพลาดพลั้งได้ เช่น มีความรู้เรื่องปริมาณ อาจนำไปใช้ในทางสันติเป็นแหล่งพลังงาน หรือนำไปสร้างระเบิดทำลายล้างชีวิตมนุษย์ก็ได้ เราจึงต้องศึกษาความรู้ทางธรรมไว้คอยกำกับความรู้ทางโลกด้วย ความรู้ทางธรรมจะเป็นเสมือนดวงประทีปส่องให้เห็นว่า สิ่งที่ทำนั้นถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร

ผู้ที่คิดแต่จะตักดวงความรู้ทางโลก แม้จะฉลาดร่ำรวยมีอำนาจสักปานใดก็ไม่น่ารัก ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายำเกรง ไม่น่านับถือ ยังเป็นบุคคล ประเภทเอาตัวไม่รอด

โปรดจำไว้ว่า “ความรู้ที่เกิดแก่คนพาล ย่อมนำความฉิบหายมาให้ เพราะเขาจะนำความรู้ไปใช้ในทางที่ผิด ๆ” เราทุกคนจึงควรแสวงหาโอกาสศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมและรู้ให้ลึกซึ้ง เกินกว่า การงานที่ตนชอบ ความรู้ที่เกินมานี้ จะเป็นเสมือนดวงประทีป ส่องให้เห็นทางเบื้องหน้าที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้โดยง่าย^{๔๐}

อานิสงส์การเป็นพหูสูต

๑. ทำให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้
๒. ทำให้ได้ความเป็นผู้นำ
๓. ทำให้แก้วุ่นวายใจในทุกที่ทุกสถาน
๔. ทำให้บริบูรณ์ด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข
๕. ทำให้ได้รับคำชมเชย ได้รับความยกย่องเกรงใจ
๖. ไม่มีใครแย่งชิงได้ เป็นสหชาติปัญญาติดตัวข้ามภพข้ามชาติไป
๗. เป็นพื้นฐานของศิลปะ และความสามารถอื่น ๆ ต่อไป
๘. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้โดยง่าย^{๔๑}

ทักษิณทิส คือ ทิศเบื้องขวา อาจารย์ ศิษย์พึ่งบำรุงด้วยสถาน ๕

๑. ด้วยลูกขึ้นยืนรับ
๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้
๓. ด้วยเชื้อฟาง
๔. ด้วยอุปัฏฐาก
๕. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ^{๔๒}

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๔๒} ที. ปาฎิ. (ไทย) ๑๑/๒๐๓.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ไปปรับใช้ในการเรียนของนักเรียน

หลักแนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับนำไปปรับประยุกต์ใช้กับการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคมให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ หลักแนวคิดเรื่องอิทธิบาท ๔ ต่อไปจะได้นำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

๒.๓.๑ ฉันทะ   พอใจรักใคร่ในการศึกษาเล่าเรียน

๒.๓.๒ วิริยะ   เพียรประกอบในการศึกษาเล่าเรียน

๒.๓.๓ จิตตะ   เอาใจฝักใฝ่ในการศึกษาเล่าเรียนไม่วางธุระ

๒.๓.๔ วิมังสา   หมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น^{๔๓}

วิเคราะห์ศัพท์ที่มาและความหมาย

อิทธิ (อิต.) ความเจริญ ความมั่งคั่ง ความสำเร็จ คุณเครื่องให้สำเร็จกิจนั้น ๆ
ฤทธิ เดช. อิธ วุฑฒิย์, อิ, ทสโยโค. คำฤทธิ ไทยใช้ในความหมายว่า อำนาจศักดิ์สิทธิ์ หรือการกระทำ
 อะไร ๆ ได้พิเศษกว่าคนอื่น. ส. ฤทธิ.^{๔๔}

บาท (ป.) ราก รากไม้ ขา ตีน เท้า ชื่ออวัยวะสำหรับยืนและเดิน. วิ. ปทติ เตนาคติ ปาโท
 ๆ ปชชเต อเนนาติ วา ปาโท ๆ ปท คติมหิ, โณ. โมคฯ ลง ขณิ ปัจ. เกี่ยวกับสัตว์ บาท แปลว่า เท้า
 หลัง หตถ แปลว่า เท้าหน้า.^{๔๕}

อิทธิบาท (ป.) ธรรมอันยังผู้ปฏิบัติให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องให้สำเร็จ คุณเครื่องให้
 สำเร็จความประสงค์ตามเป้าหมาย ปฏิบัติทางความสำเร็จ^{๔๖}

ฉนุท (ป.) สภาพผู้อาศัยจิตนอนอยู่, ความตั้งใจ, ความพอใจ, ความชอบใจ, ความ
 ปรารถนา, ความต้องการ, ความอยาก ความอยากได้ ความมุ่งหมาย ความยินดี ความรัก ความรักใคร่
 ความสมัคร ความสมัครใจ ความเต็มใจ ความอยู่ในอำนาจ อธิยาศัย ตัณหา พระเวท. ฉนุท อิฉฉาย,
 อ. ส. ฉนุท.^{๔๗}

วิริยะ (นป.) ความเพียร ความพยายาม ความกล้า ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความ
 บากบั่น ความบึกบึน ความอดทน กำลัง เดช อานุภาพ. วิ. วีเร สาธุ วีรานัง วา กम्म วิริยั ๆ วิริณา วา

^{๔๓} ปิ่น มุทกันต์, **แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลัง
 วิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๖.

^{๔๔} พันตรีประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐),
 หน้า ๒๖๘.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

อริยัตถุ ปวตเตตพพนติ วิริยํ ฯ วีร, วิธ เป็นบทหน้า อีร ธาตุ ในความเป็นไป ญย. ปัจจัย รัสสะ อี ที่ วิ และต้นธาตุ ลบที่สุดธาตุ ถ้าเอา วิธ เป็นบทหน้า ลบ ธิ และที่สุดธาตุ ลง รุ อาคม. ดูวิริย ด้วย. (วิริย (นปฺ.) ความกล้า ฯลฯ ความหมั่น ความเข้มแข็ง ความบากบั่น ความบึกบึน ความอดทน กำลัง เดช. วิ. วีรณํ ภาโว กมมํ วา วิริยํ. ญย ปัจ. รูปฯ ๓๗๑.)^{๔๘}

จิตต (นปฺ.) ความคิด วิ. จินตณํ จิตตํ ฯ อ. เอกจิตต มีความคิดเป็นอันเดียวกัน มีความคิด เป็นแนวเดียวกัน, ความไพเราะ ความงาม ฯลฯ จิตต จิตติกรณ, อ.^{๔๙}

วิมฺสน (นปฺ.) **วิมฺสา** (อิตฺ.) การทดลอง การไตร่สวน การสอบสวน การพิจารณา การ เลือกเฟ้น ความทดลอง ฯลฯ. มาน วิมฺสายํ โส. เทวภาวะ มา แปลง อา เป็น อี ม เป็นวฺ มาน เป็น ศัพท์ต้นลง ยุ ปัจ. นามกิตก ศัพท์หลัง ลง อา อิต.^{๕๐}

อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ ใครอยากมีฤทธิ์บ้าง ? อยากมีด้วยกันทุกคน ทำไม่จึงพากันอยากมี ฤทธิ์ ก็เพราะว่า ถ้ามีฤทธิ์แล้วทำอะไรก็สำเร็จ แม้แต่เรื่องยาก ๆ ก็ทำได้สำเร็จ และเมื่อทำได้สำเร็จ แล้วก็เป็นผลดีต่อเนกประการ

ต่อไปนี้จะศึกษาหลักธรรมที่สำคัญหมวดหนึ่งสำหรับเด็กนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียน ช้างกลางประชานุกูล ชื่อว่า อิทธิบาท อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ บาท แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็น ศัพท์เดี่ยว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติให้บังเกิดฤทธิ์^{๕๑}

เหตุแห่งความล้มเหลว ในโลกนี้ประวัติศาสตร์ยืนยันว่า ได้มีนักงานชั้นเยี่ยมอยู่คนหนึ่ง สามารถทำงานที่ยุ่ยากสับสนที่สุด แต่ได้รับผลสมความมุ่งหมายเป็นอย่างดี ท่านผู้นั้นคือพระพุทธเจ้า

ยกตัวอย่าง พระองค์ทรงออกผนวช ทรงตั้งวัตถุประสงค์ไว้ว่าจะแสวงหาโมกขธรรมให้ได้ พระองค์ก็ได้โมกขธรรมสมประสงค์ ครั้นได้ตรัสรู้แล้วจะทรงประกาศพระศาสนา ก็ทรงตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ว่า จะทรงประดิษฐานพระศาสนาให้มั่นคงมีบริษัทครบสี่แล้วจึงจะปรินิพพาน พระองค์ก็ทรงทำสำเร็จ งานที่ยกมาเป็นตัวอย่างทั้งสองนี้ไม่ใช่ง่าย ๆ เลย ยุ่ยากลำบากเหลือประมาณ ทั้งมีศัตรูคู่แข่งอยู่รอบทิศ เราจึงขอย่อได้เต็มปากว่า พระองค์เป็นนักงานชั้นเยี่ยมของโลก เมื่อทรงงานจนทรงประสบความสำเร็จ อย่างพอเพียงแล้ว พระองค์ ๕ ทรงสรุปว่า เหตุแห่งความล้มเหลวของคนทำงานมีอยู่ ๔ อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย ๑ ความเกียจคร้าน ๑ ความทอดธุระ ๑ ความโง่เขลา ๑ สี่อย่างนี้คือเหตุแห่งความ ล้มเหลวที่สำคัญที่สุด^{๕๒}

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖๐.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๙.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖๙.

^{๕๑} ปิ่น มุกกันต์, แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักเรียนมัธยม, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔, หน้า ๒๒๖.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๘.

อิทธิบาท จากความสันต์จัดเจนของพระศาสดานี้แหละ พระองค์ได้ทรงสรุปวิธีปฏิบัติไว้ ๔ ประการเหมือนกัน เรียกว่า อิทธิบาท ๔ ดังนี้

ทางล้มเหลว		ทางสำเร็จ
ความเบื่อหน่าย	แก้ด้วย	ฉันทะ
ความเกียจคร้าน	แก้ด้วย	วิริยะ
ความท้อถुरะ	แก้ด้วย	จิตตะ
ความโง่เขลา	แก้ด้วย	วิมังสา

ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา สี่อย่างนี้ท่านจึงเรียกว่าอิทธิบาท แปลว่า ทางแห่งความสำเร็จ การศึกษาเล่าเรียนอิทธิบาทแต่ละข้อนั้น ควรสนใจจุดสำคัญ คือ

๑. ความหมาย
๒. ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔
๓. โทษของการขาดอิทธิบาท ๔
๔. วิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีอิทธิบาท ๔

อิทธิบาทข้อที่ ๑ ฉันทะ

๑. **ความหมายของฉันทะ** หมายถึง ความรักงาน คือ พอใจในงานที่ตนทำ เช่น เป็นนักเรียนรักการเรียน เป็นครูรักการสอน เป็นพระรักความเป็นนักบวช เป็นตำรวจรักการปราบปรามโจรผู้ร้าย เป็นชาวนารักการปักดำเก็บเกี่ยว ฯลฯ อย่างนี้เรียกว่า ฉันทะ

๒. **ประโยชน์ของฉันทะ** ฉันทะนี้เป็นข้าศึกโดยตรงกับความเบื่อหน่ายเมื่อมีฉันทะแล้วทำให้ไม่เบื่องาน ไม่รู้สึกท้อแท้ในการทำงาน ตรงกันข้าม ฉันทะทำให้เกิดกำลังภายในที่จะสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก เพราะฉะนั้น เมื่อมีความรักเกิดขึ้นแล้วงานที่หนักก็กลายเป็นเบา ที่ยากก็จะกลายเป็นง่าย ดูแต่หนุ่ม ๆ สาว ๆ รักกันก็แล้วกัน ถึงแม้จะจะต้องบุกน้ำลุยโคลน หรือผ่านป่าช้าดงเสือไปหาคนรักก็กล้าทำได้ และเมื่อได้คุยกับคนรักก็ลืมง่วง ลืมเหนื่อย ลืมหิว ถึงคนรักงานที่ตนทำก็แสดงลักษณะคล้าย ๆ กัน ไม่ต้องอื่นไกล ดูแต่พระสงฆ์นี้ก็แล้ว เพราะรักสมณธรรมมิใช่หรือ ถึงกับยอมโกนผมโกนคิ้ว ทรมานตนอยู่อย่างอดอยากปากแห้ง ประโยชน์ของฉันทะเป็นอย่างนี้

๓. **โทษของการขาดฉันทะ** ก็ทำให้คนขาดกำลังใจ เบื่องานอันเป็นหน้าที่ของตน เมื่อเบื่อแล้วก็ทอดทิ้ง กลายเป็นคนทำงานจืดจาง ทิ้งนี้คว้านั่นแต่ไม่ได้เรื่องสักอย่าง คนอย่างนี้ไม่มีทางก้าวหน้าในกิจการ

๔. **วิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดฉันทะ** เมื่อเราคิดจะทำสิ่งใด ต้องปลูกฉันทะขึ้น คือ ทำความพอใจรักใคร่ในงานนั้นก่อน ที่ท่านใช้ภาษาว่า ฉันทิ ชนติ (ทำความพอใจให้เกิดขึ้น) การที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องพิจารณาให้เห็นผลได้ผลเสีย คือ ถ้าทำงานนั้นจะเกิดผลดีอย่างไร และถ้าไม่ทำงานจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อเห็นผลได้ผลเสียแล้วฉันทะย่อมจะเกิดขึ้น

โดยทำนองเดียวกัน ถ้าเราจะให้คนอื่นทำงานสิ่งใด เราก็ควรจะตั้งข้อเสียให้เขา เข้าใจ เพื่อช่วยปลุกฉันทะขึ้นในใจของเขา ซึ่งถ้าเป็นงานใหญ่อาศัยคนหมู่มาก เช่น ทำสงคราม การปลุกฉันทะก็ยิ่งต้องทำเป็นการใหญ่ จนรู้สึกว่าการรบทั้งหลายเกิดขวัญและกำลังใจเพียงพร้อมแล้วจึงประกาศสงคราม ในหมวดธรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เราก็สังเกตได้ว่า พระองค์ทรง

แสดงผลได้ผลเสียไว้เสมอ เพื่อให้เกิดฉันทะแก่ผู้ปฏิบัติ^{๕๓}

อิทธิบาทข้อที่ ๒ วิริยะ

๑. ความหมายของวิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายามในการทำงานนั้น คือ เมื่อตนมีฉันทะที่จะทำงานใดแล้ว ก็ลงมือทำ และตามธรรมดาการทำงานนั้น เราจะต้องประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจหลายอย่าง เช่น ความเหน็ดเหนื่อย ความร้อน ความหนาว ความทิวกระหาย ความมั่งงุ่น และบางอย่างก็ขาดความเพลิดเพลินเจริญใจ อดตาหลับขับตานอน วิธีทางของการทำงานเป็นอย่างนี้ จะต่างกันบ้างก็แต่จะมากหรือน้อยเท่านั้น เพราะฉะนั้น คนทำงานที่ดีจึงต้องมีความกล้าหาญ คือ กล้าที่จะเผชิญกับอุปสรรคดังกล่าวมาแล้ว เพื่อมุ่งทำงานให้สำเร็จ ความกล้าเผชิญอุปสรรคนั้นแหละที่ท่านเรียกว่า วิริยะ

๒. ประโยชน์ของวิริยะ โดยตรงก็คือกำจัดความเกียจคร้านเสียได้ ถ้าพิจารณาให้ยาวความไป เราจะเห็นว่า งานต่าง ๆ ที่จะสำเร็จได้ผลดี ผู้ทำจะต้องทำให้ถูกต้องตามหลักวิชา ถูกตามจังหวะและเหตุการณ์แวดล้อมของแต่ละงาน ยกตัวอย่างเช่น เราชุดบ่อจะเอาน้ำ ก็จะต้องชุดต่อเนืองลงไปจนถึงน้ำและใส่ปลอกกันบ่อพังเรียบร้อยแล้วจึงหยุด ถ้าใครชุดบ่อแบบชุด ๆ หยุด ๆ เดือนละศอกละศีบ จะเป็นอย่างไร ? บ่อที่ชุดแล้วก็พังทับถมลงไปต้องชุดกันใหม่ซ้ำไป แต่การที่คนเราจะทำงานต่อเนื่องได้ดังนี้ต้องอาศัยวิริยะในใจ

๓. โทษของการขาดวิริยะ ก็คือจะต้องเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากบากไปหาที่ง่าย ไม่มีทางทำอะไรสำเร็จเป็นขึ้นเป็นอัน และนั่นก็หมายความว่า เขาจะขาดความก้าวหน้าในงานของตน

ผลร้ายอย่างหนึ่งที่จะตามมาก็คือ คนประเภทนี้จะเป็นคนที่เต็มไปด้วยงานอาภูล (งานค่าง) ถ้าเป็นข้าราชการทอดทิ้งให้งานค่างไว้มาก ๆ ก็ไม่ได้เลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง กลับจะถูกลงโทษ ถ้าเป็นพลเมืองทั่วไป ในครอบครัวก็จะเต็มไปด้วยงานค่าง ก่องานไว้อย่างไรแต่ไม่มีอะไรเห็นผล คนที่มีงานอาภูลมาก ๆ นั้นจะกลายเป็นคนสมองเสื่อม จนเป็นคนหย่อนสมรรถภาพในที่สุด

๔. วิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดวิริยะ คือ (๑) เร่งปลุกฉันทะขึ้นให้มาก แล้วฉันทะจะหนุนให้เกิดวิริยะ และ (๒) คบหาสมาคมกับคนที่ขยันขันแข็ง อย่างมั่วสุมกับคนเกียจคร้านเขื่อนแซ^{๕๔}

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๙.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๐.

อิทธิบาทข้อที่ ๓ จิตตะ

๑. ความหมายของจิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่กับงานที่ตนทำ พุดง่าย ๆ คือ หมั่นตรวจตราดูแล เอาใจจดจ่อไว้กับงานของตน ถ้าเป็นนักเรียนก็สนใจกับการศึกษาเล่าเรียนของตนให้มาก อย่างสม่ำเสมอ ตลอดเวลา

๒. ประโยชน์ของจิตตะ เรื่องการทำงานนั้นเป็นทฤษฎีพิเศษ คือ งานแทบทุกอย่างมักมีความเปลี่ยนแปลง หรือแปรเปลี่ยนไป ผิดจากที่ผู้ทำคาดการณ์ไว้ ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น เราปลูกบ้านเรือน เราคิดเหมือนกันว่า ประตูหน้าต่างจะต้องติดกลอนไว้เพื่อกันขโมย แล้วก็ได้มอบหมายให้คนเฝ้ารักษาคอยปิดเปิดแล้วด้วย ถึงกระนั้นก็นอนใจไม่ได้ เพราะว่าตัวคนเฝ้านั่นเองอาจเผลอ ไม่ได้ล็อกกลอน ขโมยก็เข้าบ้านได้ นี่ยกตัวอย่าง เราจะป้องกันเหตุดังกล่าวได้ก็ด้วยตนเองเป็นคนมีอิทธิบาทข้อจิตตะ คือ เอาใจใส่ตรวจตราอยู่เสมอ จริงอยู่ ความเสียหายบางอย่างย่อมอยู่นอกวิสัย แม้เราจะตรวจตราอยู่อย่างไรก็เสียหายจนได้ แต่ถ้ามีจิตตะเอาใจฝักใฝ่อยู่แล้ว ตนก็จะแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันท่วงที เหมือนคนที่ดูแลบ้านเรือนของตนดี ย่อมขนของมีค่าออกจากบ้านได้ทันก่อนไฟจะลามมาถึง

๓. โทษของการขาดจิตตะ คือ งานที่ตนลงทุนลงแรงทำไว้นั้น จะเสียหายโดยไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวเมื่อมันสายเกินแก้เสียแล้ว

๔. วิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดจิตตะ เมื่อท่านจะทำงานสิ่งใด จงพยายามศึกษารายละเอียดของงานนั้นให้เข้าใจ เราใช้สำนวนอีกอย่างหนึ่งว่า “ความต้องการของงาน” คือ ให้อู้งานที่เราจะทำนั้นมันต้องการอะไรบ้าง ยกตัวอย่างเช่น จะปลูกต้นไม้ เราก็ต้องรู้ความต้องการของงานปลูกต้นไม้ นั้นว่า ต้องรดน้ำเวลาไหน ? ให้น้ำกี่วันครั้ง ? อากาศอย่างไร ? อะไรเป็นศัตรูพืช ? ต้องการร่มแดด อากาศ ทางลม ฯลฯ อย่างไร ? เมื่อได้ศึกษาความต้องการของงานดีแล้วก็ตรวจตราให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์

ในวงการขนาดใหญ่ เขาถึงกับจ้างผู้ตรวจงานไว้ และผู้ตรวจงานก็วางแผนการตรวจทำตารางปฏิบัติงานไว้พร้อม เพื่อกันเผลอ แม้ทางปฏิบัติธรรมพระพุทธเจ้าก็ทรงวางแผนไว้กันเผลอ นั่นคือ ทรงวางหลักอภินิหะปัจจุเวกขณไว้ให้^{๕๕}

อิทธิบาทข้อที่ ๔ วิมังสา

๑. ความหมายของวิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาประกอบการทำงานปัญญาที่ว่านี้ก็ได้แก่ วิชาความรู้ และความรู้สำคัญที่จะนำออกใช้ก็คือ ความรู้เรื่องงานที่ตนทำนั่นเอง เริ่มแต่รู้จักงานที่ทำว่าเราทำอย่างไร มีขอบเขตแค่ไหน รู้จักผลได้ผลเสียของงาน รู้จักวิธีทำงานให้ได้ผลดี วิธีทุ่มแรงทุ่มเวลาและเพิ่มผลงาน การใช้ปัญญาพิจารณางานของตนนี้แหละที่เรียกว่า วิมังสา

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑.

๒. คุณของวิมังกสา วิมังกสาคือปัญญา เป็นแสงสว่างพอใจถอยออกมาเทียบกับสิ่งภายนอกเสียก่อนก็ได้ คนเรามักจะมีมือมีเท้าสมบูรณ์ แต่ก็ยังจำเป็นต้องมีอวัยวะเห็นอีกอย่างหนึ่ง คือ ตา เวลาทำงานเราจะต้องอาศัยลิ้มตามาคูด้วย (เช่น เขียนหนังสือ) เราจึงจะรู้ว่าตัวหนังสือที่เขียนนั้นเรียบร้อยหรือไม่ และแม้มีตาแล้วในที่บางแห่งยังต้องมีแสงสว่างช่วยให้มองเห็นอีกด้วย จึงจะทำไม่ผิด วิมังกสาถ้าจะเปรียบเหมือนตา หรือเหมือนแสงสว่างนั่นเอง นอกจากช่วยให้เราทำงานไม่ผิดแล้วยังช่วยให้เรามองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดีขึ้นด้วย

ชี้ให้เห็นความเจริญของโลกในส่วนรวมด้วยก็ได้ ในสมัยก่อนยานพาหนะอย่างดีก็มีม้า โคต่าง ช้าง เกวียน เรืออ้อเรือแจว แต่อาศัยที่มนุษย์เราใช้วิมังกสาประกอบการทำงาน คิดค้นเรื่อยมา จนถึงมีรถยนต์ เรือยนต์ รถไฟ เครื่องบิน และยานยนต์ นานาชนิดไฟฟ้า ปากกา ดินสอ การพิมพ์ วิทยุ โทรเลข โทรศัพท์ ที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ วิวัฒนาการมาด้วยแรงวิมังกساتั้งสิ้น

๓. โทษของการขาดวิมังกสา คือ ทำงานอย่างผิด ๆ ถูก ๆ ทำผิดจัง ๆ ทำด้วยความมกมาย เปลืองทุน เปลืองแรง และเปลืองเวลา เพราะผู้ทำโง่เขลา

๔. วิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดวิมังกสา เมื่อจะทำงานสิ่งใดต้องศึกษาวิธีทำให้แม่นยำ และวิจัหาวิธีทำที่ดีกว่า ถ้าเป็นงานใหญ่หรือตนไม่แน่ใจ ก็จัดให้มีการประชุมระดมปัญญา (ระดมสมอง Brainstorming) ของหมู่คณะเข้าช่วย หรือปรึกษาหารือท่านผู้รอบรู้ประกอบด้วย^{๕๖}

ประโยชน์พิเศษ

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนแรกว่า นักทำงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งตั้งใจทำงานเป็นอย่างดี แต่ต้องเสียกำลังใจเพราะผลสะท้อนที่ตนไม่คาดฝัน เช่น ถูกตำหนิติเตียน ถูกใส่ความ จนถึงถูกจับกุมไปลงโทษก็มี คนสำคัญ ๆ บางท่านถึงกับถูกประการชีวิตก็มีไม่ต้องพูดถึงคนธรรมดาอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ

เหตุสำคัญประการหนึ่งก็เนื่องมาจากทฤษฎี (วิธี) ทำงาน ผิดพลาดทางวิธีทำไม่ใช่ผิดทางเจตนาร้าย

อิทธิบาททั้งสี่ข้อนี้ เป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์ พระพุทธเจ้าทรงวางแนวป้องกันอันตรายไว้ให้ด้วยแล้ว ข้อสำคัญผู้ปฏิบัติจงพยายามปฏิบัติให้ครบ และให้เหมาะ (ที่เรียกว่า ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) จะได้ดีแน่

เพื่อความจำง่าย เกี่ยวกับความหมายของอิทธิบาทสี่ ท่านจะจำไว้เตือนใจตัวเองดังนี้ก็จะได้ดีแน่ว่า ฉันทะ-เต็มใจทำ, วิริยะ-แข็งใจทำ, จิตตะ-ตั้งใจทำ, และ วิมังกสา-เข้าใจทำ อิทธิบาท ๔ นี้ ทำให้งานการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคมสำเร็จสมประสงค์ หากงานนั้นไม่เหลือวิสัยที่จะพึงทำสำเร็จได้

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

หลักอิทธิบาท ๔ (Four Effective Means to Attain Success)

อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษา เหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้ามากมายแล้ว โดยเฉพาะประเทศที่เรียกว่าประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งมาจากคำว่า อุตสาหะ แปลว่าเพียรพยายามและคำว่า กรรม แปลว่าการกระทำ เมื่อรวมกันแล้วจะได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรมซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้น หรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูงนั่นเอง^{๕๗}

ความหมายและความสำคัญของอิทธิบาท ๔

ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ได้ตรัสไว้ว่า ในวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจนั้น ๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ ธรรมให้ถึงความสำเร็จซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

จตตาริ อิทธิปาธา อิธ ภิกขุ ฉนทสมธิปธานสงขารสมนนาคตฺ อิทธิปาท์ ภาเวติ วิริยสมธิปธานสงขารสมนนาคตฺ อิทธิปาท์ ภาเวติ จตตสมธิปธานสงขารสมนนาคตฺ อิทธิปาท์ ภาเวติ วิมฺสาสมธิปธานสงขารสมนนาคตฺ อิทธิปาท์ ภาเวติ^{๕๘}

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยฉันทสมธิปธานสังขาร

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมธิปธานสังขาร

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมธิปธานสังขาร

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมัสสาสมธิปธานสังขาร^{๕๙}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ในหนังสือ การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือ ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ ประการคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมัสสา ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่ง นั้น วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมัสสา คือ ความไตร่ตรอง สอบสวนพิจารณา หรือหมายความว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญา สอบสวน นี้เป็น อิทธิบาท ๔^{๖๐}

^{๕๗} พระมหาศรีบรรดร์ ธีรธมฺโม, **มรรคาแห่งชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (พะเยา : กอบคำการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๕๘} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๐๕/๒๙๒.

^{๕๙} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๕/๒๔๔.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ , ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ใน หนังสืองานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จ ในการปฏิบัติกิจทุกอย่าง ประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำวิริยะ ความเพียรไม่ทอดทิ้ง ในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จ ๔ ประการที่กล่าวนี้ ข้อสุดท้ายสำคัญที่สุด^{๖๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ทางแห่งความสำเร็จจุดเริ่ม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่า มนุษย์ไม่แปลกแยก จากความเป็นจริงของ ธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด ไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดี แล้ว เราก็ใช้หลักการต่าง ๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้น เมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเรา เอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ ก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้มาใช้แทบทุกท่าน รู้จัก อิทธิบาท คือ หลักแห่งความสำเร็จ^{๖๒}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ บทของพระธรรม เช่นว่า จะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่า อิทธิบาท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สีกตัวคนที่มีการทำงาน ย่อมทำงานด้วยความพอใจ ความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใครครวญอยู่เสมอ นี้เรียกว่า เขามีอิทธิบาททั้งสี่ประการนั้นอยู่ โดยไม่รู้สีกตัว^{๖๓}

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท คือ ทางจะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ ๔) วิมังสา ไตรตรองค้นคว้าในสิ่งนั้น ๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไม่ไปได้^{๖๔}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ต้องมีความพึงพอใจ มีความเพียร มีสมาธิจึงทำให้เกิดปัญญา และหัวใจของการบริหารเชิงพุทธ ที่สำคัญที่สุด คือ พรหมวิหาร ๔ ต้องมีทั้งเมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือ สั่งสอนผู้น้อย ให้เรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเอง มีมุทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ ไม่เข้าการ

^{๖๑} พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงปู่ปัญญานันทภิกขุ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม,ม.ป.ป.), หน้า ๖๐.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมะกับการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๖๓} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การงานที่เป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐.

^{๖๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

แทรกแซง และอุเบกขา รู้จักความพอดีปล่อยวาง ฝึกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็นนี่คือหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิต และบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์^{๖๕}

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวไว้ว่า อธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัย ที่อาจใช้ความเพียร พยายาม ทำให้เกิดขึ้นได้มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จ คุณธรรมกลุ่มนี้เรียกว่า อธิบาท ๔^{๖๖}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล) ได้กล่าวไว้ว่า อธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรก อธิบาท แปลความว่า ทาง แห่งความสำเร็จ กล่าวคือ ข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั่นเอง^{๖๗}

พระราชปัญญากวี (สุบิน เขมियो) ได้กล่าวไว้ว่า อธิบาท ๔ คือ คุณธรรมเครื่องให้สำเร็จตามประสงค์หรือสิ่งประสงค์ คนในโลกนี้ย่อมต้องการสิ่งที่ประสงค์แห่งชีวิตกันคนละหลายรูปแบบ แต่สิ่งประสงค์ที่คนต้องการตรงกัน คือ ทรัพย์ยศ และผลงาน ทรัพย์เป็นสิ่งประสงค์ที่สำคัญยิ่งของชีวิต เพราะทรัพย์เป็นสิ่งอาศัยใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน ทรัพย์มีอยู่ ๒ ประการ คือ ทรัพย์สิน ๑ ทรัพย์สมบัติ ๑ ทรัพย์สิน คือเงินตราสำหรับใช้จ่ายซื้อขายแลกเปลี่ยนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทรัพย์สมบัติคือบ้านเรือน ที่ดินที่นา ที่สวน เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น^{๖๘}

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ ได้กล่าวไว้ว่า อธิบาท ๔ คือ ความสำเร็จความสำเร็จด้วยดีการสำเร็จ ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อธิบาท คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น เจริญอธิบาท คือ ย่อมเสพเจริญทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า เจริญอธิบาท^{๖๙}

^{๖๕} พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ”, ไทยรัฐ, (๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑) : หน้า ๒๔.

^{๖๖} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

^{๖๗} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), ความสำเร็จหลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^{๖๘} พระราชปัญญากวี (สุบิน เขมियो), ประมวลบทพระธรรมเทศนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรรมศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๖๐.

^{๖๙} พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ, พระอภิธรรมปิฎก ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๐ - ๒๒๑.

ว.วชิรเมธี ได้กล่าวไว้ว่า การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จ หรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ คือมีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน ๒) วิริยะ คือพากเพียรทำงาน รักแล้วต้องขยัน ความขยันคือ ภาคปฏิบัติกรของความรักความรักในงาน จะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงาน ถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด ๓) จิตตะ คือจดจำจ่อจิต หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้ เจาะลงไป ปักใจลงไปในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงาน ด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ ๔) วิมังสา คือวินิจฉัยวิจย ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั้นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตาม ให้พินิจพิเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลก พระองค์ทรงสามารถ สร้างปัญญาขึ้นมาใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราดูจากพุทธประวัติจะพบว่า สาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าเมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออก ผนวช ก็เป็นเพราะว่าพระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์อันได้แก่การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์^{๗๐}

บุญมี แทนแก้ว และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นทางแห่ง ความสำเร็จปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จตามความประสงค์ เรียกว่า “อิทธิบาท” มี ๔ อย่าง คือ

๑. ฉันทะ พอใจในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ เพียรประกอบในสิ่งนั้น
๓. จิตตะ เอาใจใส่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น^{๗๑}

ปัญญา ใช้บางยาง ได้กล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ไว้เป็น ๒ นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัย แห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตตระ ในที่นี้เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตร ความหมาย ของอิทธิบาท มีดังนี้ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจใน ธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ ความปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้ง หน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่นความก้าวไปอย่างไม่ ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคอง ธุระไว้ด้วยดีวิริยะ วิริยินทรีย์

^{๗๐} ว.วชิรเมธี, **คนสำราญ งานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ ๒๕๕๑), หน้า ๙๒.

^{๗๑} บุญมี แทนแก้ว และคณะ, **พุทธศาสนปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔.

วิริยพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโน มานัส มโน วิญญานธาตุ นี้เรียกว่า จิต ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐินี้เรียกว่า วิมังสา^{๗๒}

ปิ่น มุกกันต์ ได้กล่าวไว้ว่า อธิธิบาท หมายถึง อธิธิแปลว่า ทางปฏิบัติรวมกันเข้าเป็น ศัพท์เดียว อธิธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ฤทธิ์ของคนสามัญก็การทำงานให้สำเร็จ สมประสงค์ เพราะฉะนั้น อธิธิบาท จึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์หรืออีกอย่างคือ ปฏิบัติแห่งความสำเร็จ^{๗๓}

สนอง วรอุไร ได้กล่าวไว้ว่า อธิธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจ และอธิธิบาท ๔ ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาไตสวนอย่างสม่ำเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน^{๗๔}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า อธิธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ด้วยกัน ได้แก่ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความเพียร ๓. จิตตะ เอาใจฝึกฝน ๔. วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน แล้วแสดงความต่างกัน เพียงฝ่ายพระอภิธรรมเจริญโลกุตตรธรรม ประกอบด้วยอธิธิบาท^{๗๕}

อัครเมธี สิริวรานนท์ ได้กล่าวไว้ว่า อธิธิบาท ๔ คือ มงคลสูตรข้อนี้พระพุทธองค์ ตรัสไว้ว่าให้ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง ก็ให้ยึดหลักอธิธิบาท ๔ คือ ฉันทะวิริยะ จิตตะ วิมังสา เพื่อบอกทางแห่งความสำเร็จในชีวิตเกี่ยวกับการงาน เมื่อจะทำงานใด ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๗๖}

จากความหมายของหลักอธิธิบาท ๔ พอสรุปได้ว่า อธิธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ

^{๗๒} ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมอธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

^{๗๓} ปิ่น มุกกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

^{๗๔} สนอง วรอุไร, ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๗.

^{๗๕} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗๖.

^{๗๖} อัครเมธี สิริวรานนท์, เปิดโอกาสให้ชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อุทยานความรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๙๓.

ขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานก็ย่อมมีความสุข ซึ่งการทำงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษานั้นต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างยิ่งถึงจะสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ว่าไว้ได้ เมื่อยึดหลักของอิทธิบาท ๔ แล้วก็จะเป็นหลักของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ในทัศนะของนักปราชญ์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

๑) **ฉันทะ** แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ความมีใจรักใคร่สิ่งๆ ที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุจุดหมายง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พูดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้นเมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต

ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายจิตใจก็มุ่งแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒) **วิริยะ** แปลว่า ความอดทน อดกลั้น บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓) **จิตตะ** แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันทีบางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุ่ยจนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่มั่นคงในกิจที่ทำมี

กำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมกันนั้นก็เกิดประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไปเช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมังสาสมาธิซึ่งจะมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ^{๗๗}

พิฑูร มลิวัลย์ ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ)

๒. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)

๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าถึง)

๔. วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)^{๗๘}

วิฑูร วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรณปก กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของ อิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ คือ ความเพียรหมั่นประกอบสิ่งนั้น

^{๗๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ - ๘๔๔.

^{๗๘} พิฑูร มลิวัลย์, **แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙-๒๐.

๓. **จิตตะ** คือ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

๔. **วิมังสา** คือ การหมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น^{๗๙}

วิเชียร ชาบุตรบุญทรริก กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ คือ

๑. **ฉันทะ** ความพอใจ ความยินดีหรือความเต็มใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๒. **วิริยะ** ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้การกระทำนั้น ๆ โดยไม่มีคำว่าท้อแท้หรือเบื่อหน่าย

๓. **จิตตะ** ความสนใจ เอาใจใส่ หรือตั้งใจในการกระทำนั้น ๆ อย่างจริงจัง โดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ

๔. **วิมังสา** การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลว่าผลที่ปรากฏนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร มีไข้อย่างไร^{๘๐}

แสงอรุณ โปรงธุระ ได้กล่าวว่า อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑. **ฉันทะ** มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้นและ ทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำมีใช้สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. **วิริยะ** พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย

๓. **จิตตะ** เอาจิตฝักใฝ่ คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ

๔. **วิมังสา** ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตรวหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ชัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๘๑}

จากองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึงคุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จตามประสงค์ โดยหวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท มี ๔ ประการ คือ ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) วิริยะ (ความเพียรประกอบ

^{๗๙} วิทย์ วิศทเวทย์และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๙.

^{๘๐} วิเชียร ชาบุตรบุญทรริก, **พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

^{๘๑} แสงอรุณ โปรงธุระ, **พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๒๘-๒๒๙.

สิ่งนั้น) จิตตะ (ความเอาใจฝักใฝ่) วิมังสา (การหมั่นตรองพิจารณาเหตุผล) ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เหมาะสมเป็นอย่างมาก ในการยึดถึงเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ เพราะเมื่อนำไปเป็นหลักยึดถือแล้วย่อมจะส่งผลให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างดี

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จุดประสงค์เพื่อจะใช้หลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาทที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก สำหรับถือเป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อที่จะส่งผลให้กิจกรรมที่กระทำนั้นดำเนินไปอย่างเรียบร้อยได้ผลดี พึงควรปลูกเกล้าและซักจงอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ถือปฏิบัติให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่นนำขึ้น หากปฏิบัติได้อย่างดีแล้ว สมบัติปัญญาความสุข ความสบายใจ และการทำงานก็จะบังเกิดผลขึ้นทันที

แนวคิดในพระไตรปิฎก ที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

๑. ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับฉันทะ ที่เรียกว่า ฉันทสมาธิปธานสังขารไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไร

ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต สมานินี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรวณความเพียรระคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรวณความเพียร ระคองจิตไว้ทำความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ทำฉันทะให้เกิด พยายามปรรวณความเพียรระคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรวณความเพียร ระคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความไม่พินาศความเจริญความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ประมวलयอยู่ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนั้นว่า ฉันทสมาธิปธานสังขารด้วยประการฉะนี้^{๒๒}

ในบทเหล่านั้น ฉันทะ เป็นฉน ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ สมานินี้เป็นฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมานินทรีย์ สมานิพละ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมานิปธานสังขารเป็นฉน การปรรวณความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความ

^{๒๒} ปิ่น มุฑุกันต์, แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๔),

ทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอยความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้ง
 ธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า
 ปธานสังขาร

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดีเข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว
 เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยฉันทะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึง
 เรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๘๓}

คำว่า อธิติ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้
 ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้นคำ
 ว่า อธิติบาท ได้แก่ เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น
 คำว่า เจริญอธิติบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้นด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า เจริญ
 อธิติบาท

๒. วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอธิติบาท ที่เกี่ยวกับวิริยะ ที่เรียกว่า วิริยสมาธิปธานสังขาร
 ไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอธิติบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำความ
 เพียรให้เป็นอธิติแล้วจึงได้สมาธิได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้ เรียกว่า วิริยสมาธิภิกษุนี้ ทำ
 ฉันทะให้เกิด พยายาม прารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศล
 ธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศล
 ธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม прารภความเพียรประคองจิตไว้ ทำ
 ความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภียวโยยงความไพบุลย์ ความเจริญ ความ
 บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวะธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร

วิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกันย่อม
 ถึงซึ่งอันนับว่า วิริยสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๘๔}

ในบทเหล่านั้น วิริยะ เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า วิริยะสมาธิเป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต
 ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิอันใด นี้
 เรียกว่า สมาธิ

^{๘๓} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๗/๒๙๔.

^{๘๔} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๘/๒๙๕.

ประธานสังฆาร เป็นไฉน

การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า ประธานสังฆารภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยวิริยะ สมาธิและประธานสังฆารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิริยะสมาธิประธานสังฆาร ด้วยประการฉะนี้^{๔๕}

คำว่า อิทธิได้แก่ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดีการสำเร็จ

การสำเร็จด้วยดีความได้ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้องความกระทำให้ง้าง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น

คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น

คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ยอมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๔๖}

๓. จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับจิตตะ ที่เรียกว่า จิตตสมาธิประธานสังฆารไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังฆาร เป็นอย่างไร

ถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิได้เอกัคคตาแห่งจิต สมาธินี้ เรียกว่าจิตตสมาธิภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิดขึ้น พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความภยโยยง ความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวะธรรมเหล่านี้ เรียกว่าประธานสังฆาร

จิตตสมาธิและประธานสังฆารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้น เข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนั้นว่า จิตตสมาธิประธานสังฆาร ด้วยประการฉะนี้^{๔๗}

ในบทเหล่านั้น จิต เป็นไฉน

จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน อันใด นี้เรียกว่า จิต

สมาธิเป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิอันใด นี้เรียกว่า สมาธิ

^{๔๕} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๐/๒๙๖.

^{๔๖} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๑/๒๙๗.

^{๔๗} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๒/๒๙๗.

ปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมวายามะ อันใดนี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยจิต สมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่าประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๘๘}

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น

คำว่า อิทธิบาท ได้แก่เวทนาขันธสัญญาขันธสังขารขันธวิญญานขันธของบุคคลผู้บรรลุ ธรรมเหล่านั้น

คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ยอมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึง เรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๘๙}

๔. วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับวิมังสา ที่เรียกว่า วิมังสาสมาธิปธานสังขาร ไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไร

ถ้าภิกษุทำปัญญาให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความภยโยยงความไพบูลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวะธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกันย่อมถึง ซึ่งอันนั้นว่า วิมังสาสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๙๐}

ในบทเหล่านั้น วิมังสา เป็นไฉน

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิอันใดนี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิเป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิอันใด นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นไฉน

^{๘๘} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๒๙๗.

^{๘๙} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๔/๒๙๘.

^{๙๐} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๕/๒๙๘.

สัมมัตถ์ ๔ คือ ปัจจัยสำคัญที่จะสร้างสรรค์ให้สัมฤทธิ์ผล อันประกอบด้วย (๑) สังวรปธาน เพียรป้องกัน หรือ เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิด (๒) ปหานปธาน เพียรละหรือ เพียรกำจัดอกุศลที่เกิดแล้วให้ลดและหมดไป (๓) ภาวนापธาน เพียรเจริญ หรือ สร้างกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิด (๔) อนุรักษนาปธาน เพียรอนุรักษหรือเพียรรักษาและส่งเสริมกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้อยู่ตลอดไป การเจริญสัมมัตถ์ ๔ พระภิกษุในศาสนานี้จึงได้บรรลุที่สุดแห่งอภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่^{๑๗}

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่าหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก หมายถึง การศึกษาหลักอิทธิบาท ๔ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อประยุกต์ใช้ในปัจจุบันพระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงกระบวนการทางหลักอิทธิบาท ๔ ไว้มากมาย ถือเป็นคำสอนที่ไม่ล้าสมัย สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับหลักประกันพัฒนาประเทศได้อย่างดีเยี่ยม

ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๑๘} ได้กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. **ประโยชน์ของฉันทะ** คือ เป็นเข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องานไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีน่ารัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบาที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจืดจาง ไม่ก้าวหน้า

๒. **ประโยชน์ของวิริยะ** คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้างกลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

๓. **ประโยชน์ของจิตตะ** คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้เสียแล้ว

๔. **ประโยชน์ของวิมังสา** คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาดและทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้ไร้เวลา

^{๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๒.

^{๑๘} วิเชียร พากเพียร, “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๘-๑๕๐.

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่าประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ หมายถึง การมีหลักธรรมไว้คอยยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความรัก ความพอใจความขยัน อดทน ความตั้งมั่น มีใจจดจ่อ และความไตร่ตรองในงานที่ปฏิบัติเป็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานโดยตรง สามารถวัดระดับความสำเร็จในงานได้อย่างแม่นยำ หากนำปฏิบัติใช้ในการพัฒนาประเทศตามกรอบหลักอิทธิบาท ๔ ได้ครบถ้วนก็ถือว่าผลงานที่ได้รับนั้นประสบความสำเร็จ

๒.๔ ประวัติโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม^{๙๙}

โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ เดิมชื่อโรงเรียนวิสามนุตสันป่าตอง สังกัดกรมวิสามนุตศึกษา ตั้งอยู่ในเขตท้องที่บ้านเปียง หมู่ที่ ๑๓ ตำบลบ้านแม่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในเนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๔๐ ตารางวา เปิดทำการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ (ม.๑) ครั้งแรกมีนักเรียนเพียง ๑๙ คน มีอาคารเรียนมุงใบพลวงเพียงหลังเดียว ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนบ้านเปียงพิทยาคม และได้ย้ายไปสังกัดกรมวิสามนุตศึกษา และในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ โรงเรียนได้เข้าโครงการพัฒนาโรงเรียนมัธยมชนบท เนื่องจากจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และบริเวณคับแคบ กรมสามัญได้อนุมัติให้ย้ายไปทำการสอน ณ สถานที่ปัจจุบัน คือเลขที่ ๑๓๔ หมู่ที่ ๑๑ บ้านศาลา ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในเนื้อที่ ๕๒๑ ไร่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ต่อมา ร.พ.ช. ได้ขอยืมใช้พื้นที่ของโรงเรียนส่วนหนึ่งคงเหลือพื้นที่ส่วนที่ใช้อยู่ปัจจุบัน ๒๒๕ ไร่ ๑ งาน ๓๐ ตารางวา

การพัฒนา

โรงเรียนพัฒนาศักยภาพของนักเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จนทำให้โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม มีชื่อเสียงจนทำให้โรงเรียนในแถบอำเภอรอบนอกอย่างสันป่าตองวิทยาคมเป็นที่รู้จัก จากที่นักเรียนสามารถสอบเข้าโควตาพัฒนาภาคเหนือของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทุกปีและติดลำดับโรงเรียนที่มีเปอร์เซ็นต์ในการสอบเข้าโควตามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๐ อันดับ โรงเรียนในภาคเหนือ และในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ครบรอบแห่งการสถาปนา ๕๐ ปี สถานที่ในโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ยังเป็นศูนย์กลางในการจัดงานและกิจกรรมต่างๆของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต ๔ และองค์กรต่าง ๆ เช่น การปราศรัยของพรรคไทยรักไทย โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี งานแอมวสันป่าตองครั้งที่ ๒ งานวันวิชาการเขตและสนามสอบสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

^{๙๙} <http://www.muslimthai.com/main/1428/content.php?category=110&id=5356>.

เหตุการณ์

พ.ศ. ๒๕๐๓ ก่อตั้งโรงเรียนเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม เดิมชื่อโรงเรียนวิสามนุตสันป่าตอง สังกัดกรมสามัญศึกษา ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านเปียง หมู่ ๑๓ ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๔๐ ตารางวา เปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ครั้งแรกมีนักเรียนเพียง ๑๙ คนมีอาคารเรียนมุงด้วยใบตองตึงเพียงหลังเดียว

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้เปลี่ยนเป็นชื่อจากโรงเรียนวิสามนุตสันป่าตองเป็นชื่อโรงเรียนบ้านเปียงพิทยาคม และได้ย้ายไปสังกัดกรมสามัญศึกษา

พ.ศ. ๒๕๑๐ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นและสถานที่บริเวณคับแคบ กรมสามัญศึกษาได้อนุมัติให้ย้ายไปทำการสอน ณ ที่ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๔ บ้านศาลา หมู่ ๑๑ ตำบลยู่หว้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในเนื้อที่ ๕๒๑ ไร่

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนบ้านเปียงพิทยาคมเป็นชื่อโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ต่อมามีส่วนราชการมาขอใช้ที่ดินจำนวนหนึ่ง ซึ่งทำให้ปัจจุบันพื้นที่โรงเรียนเหลือเพียง ๒๒๕ ไร่ ๑ งาน ๓๐ ตารางวา

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้เข้าโครงการขยายโอกาสเพื่อการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ค.อม ต.ส.ศ.) รุ่นที่ ๖

พ.ศ. ๒๕๔๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคมถูกเรียกร้องที่ดินของโรงเรียนจัดสร้างโครงการบ้านเอื้ออาทรจากกรมธนารักษ์

พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้รับรางวัลสถานศึกษา โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๙

พ.ศ. ๒๕๕๓ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนยอดนิยมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานที่คัดเลือกทั่วประเทศ

พ.ศ. ๒๕๕๓ Word Class Standard School ปีที่ครบรอบ ๕๐ ปีแห่งการสถาปนาโรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๕๕ โรงเรียนผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกรอบที่สาม โดย สมศ. ได้ในระดับคุณภาพ ดีมาก

พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้รับรางวัลสถานศึกษา โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖

ทำเนียบผู้บริหารโรงเรียน

นับตั้งแต่ก่อตั้งโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม มีผู้บริหารทั้งหมด ๑๓ คน ดังต่อไปนี้

ที่	ชื่อ	ตำแหน่ง	ปีที่ดำรงตำแหน่ง
๑	นายเอนก พุทศศิริ	ครูใหญ่	พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๙
๒	นายองอาจ โฆษคุณพันธ์	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๗
๓	นายวิฑูรย์ ญาณสมเด็จ	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘
๔	นายประสิทธิ์ แสนไชย	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๔
๕	นายสมบูรณ์ สิตานนท์	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๓๑
๖	นางพิวัลย์ วิบูลสันติ	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๕
๗	นายณรงค์ บำรุงศรี	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๓
๘	นายเขียน แสงหนุ่ม	ผู้อำนวยการ ระดับ ๙	พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๗
๙	ดร.มานิตย์ ศรีพิทักษ์	ผู้อำนวยการ ระดับ ๙	พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๐
๑๐	นายเสรี สุวรรณเพชร	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๒
๑๑	นายบุญส่ง สมมิตร	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๔
๑๒	นายบุญเสริญ สุริยา	ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ(ระดับ ๙)	พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๗
๑๓	นายสุพล ประสานศรี	ผู้อำนวยการชำนาญการ	พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๙
๑๔	นายเจียมพดล ไชยยาลักษณ์	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	พ.ศ. ๒๕๖๐- ปัจจุบัน

ประวัติการสร้างตึกและอาคารเรียน

อาคารเรียนหลัก

อาคาร ๑ เทอดพิทยา หมวดคณิตศาสตร์

อาคาร ๒ จริยานุสรณ์ หมวดภาษาต่างประเทศที่ ๒ หมวดวิชาสุขศึกษา และห้องศูนย์อนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

อาคาร ๓ อมรพลา หมวดภาษาไทยและศูนย์แนะแนวโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม

อาคาร ๔ หัตถพิพิธ หมวดสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติและศูนย์อาเซียนศึกษา

อาคาร ๕ นิมิตตสิกรรม หมวดวิทยาศาสตร์ และห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ

อาคาร ๖ อาคาร เกษตร-ศิลป์ (ศิลปะ) และห้องชุมนุมต้นกล้า ก้าวกล้าสันป่าตอง
 อาคาร ๗ ศูนย์รวมวิเทศ หมวดภาษาต่างประเทศ(ภาษาอังกฤษ)
 อาคาร ๘๒ ปี คุณพ่อโต พงษ์พันธ์เดชา ศูนย์กลางการติดต่อราชการโรงเรียนสันป่าตอง
 วิทยาคมและอาคารเรียนเทคโนโลยีสารสนเทศ
 อาคารอาคารสุริยารังสรรค์ (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร)
 อาคาร ๘๕ หมวดวิชาศิลปศึกษา (ดนตรีไทยและนาฏศิลป์)
 อาคารเรียนเขียนแบบและไฟฟ้า
 อาคารเรียนดนตรีสากล

อาคารเรียนเอนกประสงค์

อาคารประชุมเอนกประสงค์ปรับอากาศ
 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสันป่าตอง (โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม)
 ศูนย์อาหารโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อาคารแก้วกัลยาและเรือนราชพฤกษ์
 อาคารรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย
 อาคารศาลาธรรมสถานเฉลิมพระเกียรติฯ จัดสร้างโดยมูลนิธิพระบรมธาตุคุดอยสุเทพ เมื่อ
 วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา

บทเพลงประจำสถาบัน เพลงมาร์ชสันป่าตองวิทยาคม (ภาษาไทย) (ชาย/หญิง) พวกเรา
 เหล่าหญิงชาย ร่วมจุดหมายกายใจไม่เคยหวั่น พวกเราเหล่าพงศ์พันธุ์ จะยึดมั่นสถาบันสันป่าตอง ธง
 น้ำเงินทองผืนอันสูงค่า เกิดปรัชญาสถาบันนั้นยังจำ สุขภาพดี วิชาเด่น เน้นคุณธรรม เป็นผู้นำแหล่ง
 ชุมชนฝึกฝนปัญญา (ชาย) เกิดมาเป็นชายไว้ลายชื่อ ให้เลื่องลือนามแดนไกล พวกเราจะอยู่หนใด จะ
 รักเกียรติไว้ในชื่อสันป่าตอง (หญิง) เกิดมาเป็นหญิงยิ่งรักษา ดวงชีวาพร้อมพลีให้ สุดชีวิตสุดดวงใจ
 ขอเทิดทูนไว้ในชื่อสันป่าตอง (ชาย/หญิง) การงานทุกสิ่งจะต้องวังรุดก้าวไกล จะฝ่าฟันถึงยากเพียงไหน ถึง
 จะมีภัยมากมายเหลือคณา สันป่าตองนามนี้เรารักยิ่ง เป็นทุกสิ่ง เป็นชีวิต เป็นครรลองสร้างเราสูงสุดที่
 นื่อง หนึ่งไม่มีสอง สันป่าตองวิทยาคม

March SVK / SVK Spirit (ภาษาอังกฤษ) We are all boys and girls of s.v.k,
 withroyalty and purehearts every day We saty with love and unity never forget our
 good days

With our proud... glory and grace, you can see...in our blue... we respect!
 Responsibility democarzy,

And our wisdom is shouting through like light from heaven is our blue,
 with knowledge, Good Health, and free... moral society will come true

We are all boys and girls of s.v.k, To getther we will allways be, Let us
blue be a live so all of us, can see can see can see can see

ศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียง

เทอดไท ชัยนิยม (มานิตย์) นักร้องและศิลปินล้านนา

นายสุริยนต์ ปันทะนะ สมาชิกอบจ.เชียงใหม่ ศิษย์เก่าสว. รุ่น ๓๒/๓๕

นางสาวอรวี สิโรรส ยุวทูตกีฬามหาวิทยาลัยโลกฤดูร้อน ครั้งที่ ๒๔ (Universiade
Ambassador) ศิษย์เก่าสว. รุ่น ๔๕/๔๘

นางสาวพัชณิดา ไชยยาศรี (โบว์จำ) ผู้เข้ารอบ ๔๔ คนสุดท้าย มิสไทยแลนด์ยูนิเวิร์ส
๒๐๐๘ และรองชนะเลิศอันดับ ๓ นางสาวเชียงใหม่ ปี ๒๕๔๙

นางสาวอมรรัตน์ ปัญญา (ขวัญข้าว) นางงามบุปผาชาติ จ.เชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๔๙

ดร.เครือวัลย์ จันทร์แก้ว อาจารย์ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ศิษย์เก่ารุ่น ๓๓/๓๖

นายแพทย์จรัส สิงห์แก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี จังหวัดเชียงใหม่

สิบเอกกมล ประเสริฐ นักกีฬาทีมชาติไทย ประเภทกีฬาชกมวย เนปิดอร์เกมส์ คว่า ๑
เหรียญทอง ๒ เหรียญเงิน เหรียญทองซีเกมส์ จากการแข่งขันที่ประเทศสิงคโปร์

อบเชย เวียงพิงค์ (อบเชย ศรีสุข) นักร้องหญิง บทเพลงปีใหม่เมือง อัลบั้มแอมวเมืองเหนือ
การแข่งขันระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

โครงการเยาวชนพลยุติธรรม ช่วงชั้น๔ (มัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖) รางวัลชนะเลิศ
ระดับประเทศ ปีการศึกษา ๒๕๔๙ โครงการทูตเพื่อชาติ

โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๙

โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖

รางวัลที่ได้รับ

ชนะเลิศการประกวด ดนตรีพื้นบ้านล้านนาประเภทเยาวชน งานโครงการส่งเสริม
ศิลปาชีพของกองทัพภาคที่ ๓ และโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมล้านนา มช. (พ.ศ. ๒๕๔๗)

ชนะเลิศการจัดนิทรรศการรณรงค์ “ชวนคนรักมาเลิกเหล้า” โรงพยาบาลสวนปรุง
เชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๕๓)

ชนะเลิศ อย.น้อย ดีเด่น ระดับเขตตรวจราชการ ประจำปี ๒๕๔๘ กลุ่มโรงเรียนในเขต
ตรวจราชการ เขต ๑

ได้รับโรงเรียนรางวัลพระราชทาน ประเภทมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ พุทธศักราช ๒๕๔๙

ชนะเลิศ การประกวดสุดยอดส้มโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ตามโครงการ
ประเมินส้มสุขสันต์โรงเรียน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗

รองชนะเลิศ ชมรมคุ่มครองผู้บริโภคมที่มีผลงานดีเด่น ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕
ได้รับรางวัล โครงการ อย.น้อย เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพโรงเรียนดีเด่น จากกระทรวง
สาธารณสุข ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖

รองชนะเลิศอันดับสอง สถานศึกษายอดเยี่ยมประเภทมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ด้านการ
บริหารจัดการ ระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖

ได้รับการรับรอง สุดยอดสุขสันต์ จากกรมอนามัย ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ ยุว.อสคบ. มนุษย์สัมพันธ์ดีเด่น ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ได้รับใบประกาศเกียรติคุณ ได้รับการรับรองโรงเรียนมาตรฐาน โรงเรียน อย.น้อย ระดับ
ดีเยี่ยม ปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้รับโล่เกียรติคุณรางวัล ชมรมคุ่มครองผู้บริโภคมตัวอย่าง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔

รางวัลชนะเลิศ การนำเสนอผลงานโรงเรียนเครือข่าย อย.น้อย ปีพ.ศ. ๒๕๕๖

ชมรมคุ่มครองผู้บริโภคมโรงเรียน ได้รับการยกย่อง การทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมด้าน
การคุ่มครองผู้บริโภคม ที่มีผลงานดีเด่น ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ชมรมคุ่มครองผู้บริโภคมโรงเรียน ได้รับการเชิดชูเกียรติจากสำนักงานนายกรัฐมนตรีว่า
ได้รับการคัดเลือกเป็นชมรมผู้บริโภคมดีเด่น ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ชมรมต้นกล้าก้าวกล้าสันป่าตอง โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ได้รับรางวัลเชิดเกียรติยศ
ในฐานะกลุ่มพลังเครือข่ายผู้นำเยาวชนกล้าแผ่นดิน ปี พ.ศ. ๒๕๕๔

ชมรมต้นกล้าก้าวกล้าสันป่าตอง โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ได้รับรางวัลเชิดเกียรติยศ
ในฐานะกลุ่มพลังเครือข่ายผู้นำเยาวชนกล้าแผ่นดิน ปี พ.ศ. ๒๕๕๓

โรงเรียนได้รับรางวัลยอดเยี่ยม การจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์เลือกตั้ง จาก
สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง ปี พ.ศ. ๒๕๕๔

โรงเรียนได้รับรางวัล ห้องสมุด(ขนาดใหญ่) ดีเด่น ระดับภาค ประจำปี ๒๕๕๕

โรงเรียนได้รับรางวัลต้นแบบเหรียญทอง การประกวดกิจกรรมสร้างค่านิยมใหม่ เยาวชน
ร่วมใจ ด้านภัยยาเสพติด จาก ม.มหิดล ปี พ.ศ. ๒๕๕๕

โรงเรียนได้รับรางวัล โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ประจำปี ๒๕๕๖

ได้รับรางวัล โรงเรียนส่งเสริมการอ่านยอดเยี่ยมระดับประเทศ ประจำปี ๒๕๕๕ จาก
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับ บริษัท นานมีบุ๊ค

ได้รับรางวัลชนะเลิศ โครงการประกวดโรงเรียนและนักเรียนดีเด่น ด้านคุณธรรมและ
จริยธรรม ระดับเขตพื้นที่การศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓๔ และ
ธนาคารออมสิน

รับรางวัล โรงเรียนดีเด่นด้านคุณธรรมและจริยธรรม โครงการประกวดโรงเรียนและนักเรียนดีเด่นด้านคุณธรรมและจริยธรรม ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ได้รับรางวัลเสมา ป.ป.ส "สถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ระดับดี" จากศูนย์อำนวยการพลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๔

ได้รับการรับรองมาตรฐานการศึกษา รอบสาม(พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘) จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

ได้รับโรงเรียนรางวัลพระราชทาน ประเภทมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ พุทธศักราช ๒๕๕๖
แผนการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย[แก้]

วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ เป็นห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ในการดูแลของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและอีก ๔ ห้องเรียนเป็นห้องเรียนวิทยาศาสตร์ปกติ เน้นการเรียนการสอนในการปฏิบัติจริงตามหลักทฤษฎี การเรียนการสอนตามเนื้อหาหลักสูตรที่เน้นวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์เป็นหลัก

คณิตศาสตร์-ภาษาอังกฤษ เน้นการเรียนในด้านภาษาอังกฤษ และการคิดคำนวณทางด้านคณิตศาสตร์

ภาษาอังกฤษ-ภาษาฝรั่งเศส เน้นการเรียนภาษา และการสื่อสารกับเจ้าของภาษาโดยตรง
ภาษาอังกฤษ-ภาษาญี่ปุ่น เน้นการเรียนภาษา และการสื่อสารกับเจ้าของภาษาโดยตรง
ภาษาอังกฤษ-ภาษาจีน เน้นการเรียนภาษา และการสื่อสารกับเจ้าของภาษาโดยตรง
ภาษาอังกฤษ-ภาษาเกาหลี เน้นการเรียนภาษา และการสื่อสารกับเจ้าของภาษาโดยตรง
ภาษาอังกฤษ-สังคมศึกษา เน้นการเรียนครบทั้งสาระของหมวดสังคมในยุคโลกาภิวัตน์

๒.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ หนังสือ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ทางแห่ง ความสำเร็จจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่า มนุษย์ไม่แปลกแยก จากความจริง ของธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด ไม่มีอะไรเสียหาย เมื่อเราวางฐานได้ดีแล้ว เราก็ใช้หลักการต่าง ๆ ในการทำงาน บนพื้นฐานที่ถูกต้องนั้น เราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ ก็

เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้แทบทุกท่านรู้จัก “อิทธิบาท คือ หลักแห่งความสำเร็จ”^{๑๐๐}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า “อิทธิบาท ๔” คือใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ ต้องมีความพอใจ มีความเพียร มีสมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญาและหัวใจของการบริการเชิงพุทธ ที่สำคัญที่สุด คือ “พรหมวิหาร ๔” ต้องมีทั้ง เมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือ สอนผู้น้อย ให้เรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเอง มีมุทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ ไม่เข้าการแทรกแซง และอุเบกขา รู้จักความพอดี ปล่อยวาง ฝึกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็น นี่คือหลักธรรมประจำใจ ที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิต และบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์^{๑๐๑}

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงค์นั้น ต้องอยู่ในวิสัย ที่อาจใช้ความเพียร พยายาม ทำให้เกิดขึ้นได้ มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสจะประสบความสำเร็จได้ คุณธรรมกลุ่มนี้ทรงเรียกว่า^{๑๐๒} อิทธิบาท ๔

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรก คือ อิทธิบาท แปลความว่า ทางแห่งความสำเร็จกล่าวคือ ข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพนั่นเอง^{๑๐๓}

สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความเพียร ๓. จิตตะ เอาใจฝึกฝน ๔. วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนแล้วแสดงความต่างกันเพียงฝ่ายพระอภิธรรมเจริญโลกุตตรมาน ประกอบด้วยอิทธิบาท^{๑๐๔}

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญที่สุดในการสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่ผู้เรียน เพื่อเป็นบุคคลที่ดี มีคุณภาพในอนาคต เด็กจึงเป็นทั้งทรัพยากรและ

^{๑๐๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมะกับการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๑๐๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ ไทยรัฐ, (๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑).

^{๑๐๒} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ความสำเร็จหลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕).

^{๑๐๓} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), ความสำเร็จหลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕).

^{๑๐๔} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

ผู้ใช้ทรัพยากรตามแนวคิด ๔ ประการ คือ ๑) เด็กเป็นเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งมีจุดประสงค์ที่เปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางที่ถูกที่ควร ๒) เด็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม โรงเรียนต้องขัดเกลาลักษณะนิสัยของเด็กให้เป็นไปในแนวทางที่สังคมต้องการ ๓) เด็กเป็นทรัพยากรที่ต่างจากทรัพยากรอื่น จึงต้องพัฒนาให้เป็นผู้สามารถใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔) เด็กจะใช้ทรัพยากรที่มีค่าได้ต่อเมื่อเด็กมีคุณภาพ^{๑๐๕}

สนอง วรอุไร กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิต ตามพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้นความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ดังนั้น ไม่ว่าเราจะทำอะไรหากเราทำด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร มีใจจดจ่อ และใช้ปัญญา ก็สำเร็จได้โดยง่าย^{๑๐๖}

๒.๔.๒ งานวิจัย

สารภี จันทร์ศรีนวล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน อำเภอพรหมคีรีจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ประชาชนมีการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการปฏิบัติตามหลักเบญจศีล ประเด็นการละเว้นจากการทดลองสุบกัญชา เสพยาบ้าหรือสารเสพติดอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และประเด็นการรู้จักควบคุมตนเองไม่ให้หลงใหลในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ส่วนด้านการปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม ประเด็นการละเว้นจากการค้าขายมนุษย์ สุนัข ยาพิษ และเนื้อสัตว์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและประเด็นการแบ่งปันสิ่งของที่ตนมีอยู่จนเกินความจำเป็นอย่างเหมาะสมตามกำลังของตนให้ผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด^{๑๐๗}

มลथा กระวีพันธ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเสาชิงช้า อำเภอรัตนบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า นักเรียนโรงเรียนเสาชิงช้า อำเภอรัตนบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมอยู่ในระดับที่สูงมาก พบว่า ด้านความกตัญญูกตเวทิตา ด้านความเมตตากรุณา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี ด้านความอดทน และด้านความมีวินัยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัดและด้านความใฝ่รู้อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ พบปัญหาที่สำคัญ

^{๑๐๕} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, **เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการพัฒนาเด็กพฤติกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗).

^{๑๐๖} สนอง วรอุไร, **ทำชีวิตให้ดีและมีสุข**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๐).

^{๑๐๗} สารภี จันทร์ศรีนวล, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอพรหมคีรีจังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

อันดับแรก คือ อุปนิสัยส่วนตัวเป็นเด็กดีและเอาแต่ใจตนเอง และมีข้อเสนอแนะ อันดับแรก คือ ควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายจริยธรรมในโรงเรียนทุกชั้นเรียนและรองลงมาคือพ่อแม่และคุณครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน^{๑๐๘}

ธนสรณ์ ศากยโรจน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านบ้านวัดขนาน ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอบึงใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช” จากผลการวิจัยพบว่า การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับปานกลางทั้งในด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี^{๑๐๙}

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “จริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า “การเรียงลำดับกิจกรรม ๑๐ ด้าน ของอาจารย์และนักเรียนมีความสัมพันธ์กัน ส่วนคะแนนจริยธรรมไม่มีความสัมพันธ์กันในทางบวก และอาจารย์มัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิงและเพศชายมีคะแนนจริยธรรมด้านความสามัคคีแตกต่างกัน โดยอาจารย์เพศหญิงมีคะแนนจริยธรรมสูงกว่าเพศชายที่สังกัดประเภทโรงเรียนต่างกัน มีคะแนนความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคี และคะแนนรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิงและเพศชายมีคะแนนจริยธรรมรายด้านและจริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และนักเรียนที่สังกัดประเภทโรงเรียนแตกต่างกันมีคะแนน จริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคี และคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับระดับจริยธรรมของอาจารย์มัธยมศึกษาตอนปลายมีอยู่ในระดับปานกลางถึงมากและระดับจริยธรรมรวมทุกด้านของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับพอใช้^{๑๑๐}

รุ่งนภา จอนเจตสิน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน

^{๑๐๘} มลชทา กระวีพันธ์, “การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเสาชิงช้าอำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๐๙} ธนสรณ์ ศากยโรจน์, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านบ้านวัดขนาน อำเภอบึงใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๑๐} พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, “จริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๓).

ปลายมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับมาก ๔ ด้าน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที ความกล้าหาญ ความสุภาพอ่อนน้อม และมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับพอใช้ ๓ ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ การมีวินัย การตรงต่อเวลา สำหรับนักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมมากและเข้าร่วมกิจกรรมน้อย มีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับมาก ๓ ด้าน เหมือนกัน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที ความกล้าหาญ มีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับพอใช้ในด้านการมีวินัยและการตรงต่อเวลา ยกเว้นความซื่อสัตย์และความสุภาพอ่อนน้อม นักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมมากมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับมาก และนักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมน้อยมีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับพอใช้^{๑๑๑}

สุรณีย์ จุติดำรงพันธ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้” ผลการศึกษาวิจัยปรากฏว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพศชายและเพศหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงและต่ำ ไม่มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรม^{๑๑๒}

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคุณสมบัตินิยามพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย” ผลการศึกษาวิจัยสรุปว่า ค่านิยมทางด้านจริยธรรมของคนไทยมีความสำคัญลดหลั่นกันไปตามลำดับดังนี้ ๑. ความกตัญญู ๒. การมีวินัยในตนเอง ๓. ความซื่อสัตย์ ๔. การยึดหลักการ ๕. การรู้จักตอบแทนคุณ ๖. ความเสียสละ ๗. มีน้ำใจเมตตา ๘. การตรงต่อเวลา ๙. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน ๑๐. การยึดตัวบุคคล ได้สรุปผลในส่วนที่เกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมว่า ควรแก้ไปปัญหาจริยธรรมโดยมุ่งทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ตั้งแต่ครอบครัว จากนั้นโรงเรียนควรสอนหรือปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชนโดยสอดแทรก ไว้ทุกเรื่องเมื่อมีโอกาส ใช้หลายๆวิธี และครูทุกคนควรจะได้รับผิดชอบในการสอนจริยธรรม^{๑๑๓}

จันทน์ ทุมโฆสิต ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง ๒ กลุ่มไม่แตกต่างกัน และองค์ประกอบของภูมิหลังของประชากรด้าน เพศ อายุ ชั้นเรียน คณะแผนก

^{๑๑๑} รุ่งนภา จอนเจตสิน, “การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๑๒} สุรณีย์ จุติดำรงพันธ์, “พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๑๓} ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, “การศึกษาคุณสมบัตินิยามพื้นฐานทางด้านจริยธรรมของคนไทย”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๓๙).

การศึกษาของบิดามารดา และจำนวนปีการศึกษาในท้องถิ่นนั้น มีความสัมพันธ์กันกับระดับชั้นและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัย^{๑๑๔}

พรพิมล สันติหิรัญภาค ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า “พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนอยู่ในสภาพน่าพอใจ ๓ ลักษณะ คือ ความเสียสละ ความประหยัด ความกตัญญูกตเวที นอกนั้นยังไม่เป็นที่น่าพอใจ^{๑๑๕}

พระมหาธรรมรัต อริยมโฆ (ยศขุน) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕ ประการไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า นักศึกษามีปัจจัยสนับสนุน คือ สภาพแวดล้อม ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ในครอบครัว อยู่ในระดับดี รวมถึงหลักสูตรการเรียนการสอนในวิทยาเขตที่มุ่งเน้นการสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้นักศึกษามีการนำคุณสมบัติตามหลักอุบาสกธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับดี คือ ด้านศรัทธา นักศึกษามีความศรัทธาที่ถูกต้องไม่เชื่อมงาย ด้านศีล นักศึกษามีการรักษาศีลเป็นประจำ ด้านการไม่ถือมงคติ่นขาว นักศึกษามีความเชื่อของขลัง ของวิเศษน้อย ด้านการแสวงหาเขตบุญนอกพุทธศาสนา นาน ๆ นักศึกษาจึงจะทำครั้ง ด้านการทูลบารุงพระพุทธศาสนา นักศึกษาส่วนใหญ่ทำมากกว่า ๑๒ ครั้งต่อปี และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศและอายุ ไม่มีผลต่อความแตกต่างต่อการนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๖}

พระมหาวิศักดิ์ ทีปธมโฆ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษารายวิชาชีวะครูในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า นักศึกษามีประสบการณ์เกี่ยวกับการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เคยชวนญาติไปทำบุญที่วัด และว่ากล่าวตักเตือนเพื่อนที่ประพฤติผิด มีร้อยละ ๙๑.๐ขึ้นไป ส่วนที่เหลือ เช่น ไม่เคยซื้อหนังสือธรรมะ ไม่เคยแนะนำเพื่อนไปปฏิบัติธรรม และไม่เคยสนทนาธรรมกับเพื่อนก็ยังมีมากพอสมควร ส่วนความรู้ที่นักศึกษามีความรู้หลักจริยธรรมทั้ง ๓ อย่าง คือ หลักเบญจศีล เบญจธรรม และพรหมวิหาร อยู่ใน

^{๑๑๔} จันทน์ ทุมโฆสิต, “การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๙).

^{๑๑๕} พรพิมล สันติหิรัญภาค, “การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗).

^{๑๑๖} พระมหาธรรมรัต อริยมโฆ (ยศขุน), “การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕ ประการไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช”, **สถาบันวิจัยญาณสังวร**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ระดับปานกลางถึงมากและมากที่สุด สำหรับอายุของนักศึกษาที่มีความสัมพันธ์ต่อการนำหลักจริยธรรมบางข้อที่ได้รับจากการศึกษาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ส่วนเพศ การศึกษา สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและอาชีพไม่มีความสัมพันธ์ต่อการนำหลักจริยธรรมไปใช้ นอกจากนี้ นักศึกษายังมีข้อเสนอแนะว่า ควรรักษาศีล ๕ ควรให้ทาน มีความซื่อสัตย์ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น^{๑๑๗}

---

^{๑๑๗} พระมหาทวีศักดิ์ ทีปธมโม, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษารายวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, สถาบันวิจัยญาณสังวร, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ซึ่งมุ่งศึกษาถึงการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็น การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔๕๐ คน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan จากกลุ่มประชากรจำนวน ๔๕๐ คน ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ๒๑๐ คน ซึ่งผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๒๑๐ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล

๑. เพศ

๒. อายุ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

๑. อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ จำนวน ๙ ข้อ

๒. อิทธิบาท ๔ ด้านวิริยะ จำนวน ๙ ข้อ

๓. อิทธิบาท ๔ ด้านจิตตะ จำนวน ๗ ข้อ

๔. อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา จำนวน ๗ ข้อ

แบบสอบถามทั้งหมดมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Retting Scale)

๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังการเตรียมเครื่องมือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ การเตรียมการก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ขอนหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๑๐ คน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยขอความร่วมมือและขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล

๒) นัดหมายวัน เวลาในการเก็บรวบรวมแบบทดสอบคืน ตามวันเวลาที่นัดหมาย

๓.๔.๒ การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) เข้าพบกลุ่มตัวอย่างเพื่อแนะนำตนเอง และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและขอความร่วมมือพร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดในการตอบแบบสอบถาม รอร์รับแบบสอบถามด้วยตนเอง

๒) แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง รวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างให้ได้ครบตามจำนวนพร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลทุกฉบับการดำเนินการภายหลังเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างให้ครบถ้วนทุกคนและผู้วิจัยจะดำเนินการ ดังนี้

๑) นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง พร้อมทั้งจัดทำลกรหัส (Coding) และตรวจสอบการลกรหัสด้วยผู้วิจัยเองโดยเรียงลำดับตั้งแต่ ๐๑ - ๒๑๐

๒) นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มประชากร โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สำเร็จรูปทางสถิติด้านสังคมศาสตร์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) การปรับใช้หลักอธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ทำการวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) เกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย การแปลความหมาย

๔.๕๐ - ๕.๐๐	ระดับความคิดเห็น/อยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๙	ระดับความคิดเห็น/อยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๙	ระดับความคิดเห็น/อยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๙	ระดับความคิดเห็น/อยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ - ๑.๔๙	ระดับความคิดเห็น/อยู่ในระดับน้อยที่สุด ^๑

^๑ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๑๐ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ จากนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เป็น ๒ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ คำถามแบบปลายปิดให้เลือกตอบ จำนวน ๒ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านวิมังสา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการรายงานข้อมูลเชิงพรรณนา

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานภาพโดยทั่วไปของนักเรียนจำแนกตามระดับทางด้าน เพศ และ อายุ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑, ๔.๒, ๔.๓,

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๗๘	๓๗.๑
หญิง	๑๓๒	๖๒.๙
รวม	๒๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบถามสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๙ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๑

ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและร้อยละของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุระหว่าง ๑๗-๑๘ ปี	๑๙๙	๙๔.๘
อายุ ๑๙ ปีขึ้นไป	๑๑	๕.๒
รวม	๒๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ด้านอายุของนักเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๗-๑๘ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๘ และมีอายุ ๑๙ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ตามความคิดเห็นของนักเรียน แต่ละด้าน ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านวิมังสา ซึ่งมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕, ๔.๖, ๔.๗

ตารางที่ ๔.๓

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม

ลำดับ	การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	ด้านฉันทะ	๔.๐๙	๐.๗๐	มาก
๒	ด้านวิริยะ	๓.๙๖	๐.๘๑	มาก
๓	ด้านจิตตะ	๓.๖๑	๐.๗๑	มาก
๔	ด้านวิมังสา	๔.๐๗	๐.๗๕	มาก
	รวมค่าเฉลี่ย	๓.๙๓	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านฉันทะ มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๙ อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านวิมังสา มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ด้านวิริยะ มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๖

อยู่ในระดับมาก และด้านจิตตะ มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๖๑ อยู่ในระดับมากเช่นกัน เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวม ๓.๙๓ จัดอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๔

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านฉันทะ

ลำดับ	ด้านฉันทะ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	ข้าพเจ้ามีความสุขในการมาเรียนหนังสือ	๔.๒๗	๐.๕๗	มาก
๒	ข้าพเจ้าพอใจภาคภูมิใจที่ได้เรียนหนังสือ	๔.๔๕	๐.๕๙	มาก
๓	มีความพอใจในหลักสูตร	๓.๙๗	๐.๗๑	มาก
๔	มีความพอใจรักใคร่ในการเรียน	๔.๒๕	๐.๖๘	มาก
๕	มีความพอใจทุกวิชาที่เรียน	๓.๘๙	๐.๗๓	มาก
๖	มีความพอใจในการเรียนทุกคาบ	๓.๙๓	๐.๗๗	มาก
๗	มีความพอใจเวลาในชั้นเรียน	๔.๑๔	๐.๗๓	มาก
๘	มีความพอใจต่อผลการเรียน	๓.๙๒	๐.๘๒	มาก
๙	มีความพอใจในการสอนของครู	๔.๐๔	๐.๗๕	มาก
รวมค่าเฉลี่ย		๔.๐๙	๐.๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านฉันทะ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงตามลำดับของค่าเฉลี่ย ดังนี้ ข้าพเจ้าพอใจภาคภูมิใจที่ได้เรียนหนังสือ ด้วยค่าเฉลี่ย ๔.๔๕ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ข้าพเจ้ามีความสุขในการมาเรียนหนังสือ ด้วยค่าเฉลี่ย ๔.๒๗ และมีความพอใจรักใคร่ในการเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ มีความพอใจเวลาในชั้นเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๑๔ มีความพอใจในการสอนของครู ค่าเฉลี่ย ๔.๐๔ มีความพอใจในหลักสูตร ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗ มีความพอใจในการเรียนทุกคาบ ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓ มีความพอใจต่อผลการเรียน ค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ มีความพอใจทุกวิชาที่เรียน ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านฉันทะโดยรวมแล้ว จัดอยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย ๔.๐๙

ตารางที่ ๔.๕

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิริยะ

ลำดับ	ด้านฉันทวิริยะ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	เพียรพยายามในการเรียน	๔.๒๕	๐.๖๗	มาก
๒	ขยันในการทำกิจกรรม	๔.๒๑	๐.๗๖	มาก
๓	เพียรพยายามทำการบ้าน	๓.๙๘	๐.๘๐	มาก
๔	พยายามอ่านบทเรียนล่วงหน้า	๓.๖๓	๐.๘๕	มาก
๕	พยายามค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ	๔.๐๑	๐.๘๔	มาก
๖	พยายามแสวงหาความรู้อยู่เสมอ	๔.๐๔	๐.๗๘	มาก
๗	ขยันอ่านหนังสือในบทเรียน	๓.๘๔	๐.๘๕	มาก
๘	พยายามอ่านหนังสือเสริมความรู้	๓.๙๖	๐.๘๖	มาก
๙	เพียรพยายามเข้าห้องสมุด	๓.๗๕	๐.๙๑	มาก
รวมค่าเฉลี่ย		๓.๙๖	๐.๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิริยะ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงตามลำดับของค่าเฉลี่ย ดังนี้ เพียรพยายามในการเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ขยันในการทำกิจกรรม ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑ และพยายามแสวงหาความรู้อยู่เสมอ ค่าเฉลี่ย ๔.๐๔ พยายามค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ค่าเฉลี่ย ๔.๐๑ เพียรพยายามทำการบ้าน ค่าเฉลี่ย ๓.๙๘ พยายามอ่านหนังสือเสริมความรู้ ค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ ขยันอ่านหนังสือในบทเรียน ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เพียรพยายามเข้าห้องสมุด ค่าเฉลี่ย ๓.๗๕ พยายามอ่านบทเรียนล่วงหน้า ค่าเฉลี่ย ๓.๖๓ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิริยะโดยรวมแล้ว จัดอยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย ๓.๙๖

ตารางที่ ๔.๖

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านจิตตะ

ลำดับ	ด้านจิตตะ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	เอาใจใส่การศึกษาเล่าเรียน	๔.๓๔	๐.๖๓	มาก
๒	ตั้งใจเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๔.๓๐	๐.๖๘	มาก
๓	ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย	๔.๓๑	๐.๗๐	มาก
๔	ตั้งใจทำกิจกรรมทุกครั้ง	๔.๒๙	๐.๗๑	มาก
๕	ตั้งใจฟังครูสอนในเวลาเรียน	๔.๑๘	๐.๗๐	มาก
๖	ตั้งใจไม่คุยกันในเวลาเรียน	๓.๗๙	๐.๘๐	มาก
๗	ตั้งใจนำเสนองานหน้าชั้นเรียน	๔.๐๗	๐.๗๙	มาก
รวมค่าเฉลี่ย		๓.๖๑	๐.๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านจิตตะ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงตามลำดับของค่าเฉลี่ย ดังนี้ เอาใจใส่การศึกษาเล่าเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๓๔ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย ค่าเฉลี่ย ๔.๓๑ และตั้งใจเรียนอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ย ๔.๓๐ ตั้งใจทำกิจกรรมทุกครั้ง ค่าเฉลี่ย ๔.๒๙ ตั้งใจฟังครูสอนในเวลาเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ ตั้งใจนำเสนองานหน้าชั้นเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ตั้งใจไม่คุยกันในเวลาเรียน ค่าเฉลี่ย ๓.๗๙ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านจิตตะโดยรวมแล้ว จัดอยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๗

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิมังสา

ลำดับ	ด้านวิมังสา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑	อ่านหนังสือทบทวนบทเรียนทุกวัน	๓.๖๙	๐.๘๓	มาก
๒	มีคำถามในบทเรียนเสมอ	๓.๘๐	๐.๘๒	มาก
๓	นำคำถามไปถามครูทุกครั้งเพื่อหาคำตอบ	๓.๘๔	๐.๘๘	มาก
๔	พิจารณาเหตุผลในวิชาที่เรียน	๔.๑๔	๐.๗๐	มาก
๕	ปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดทุกครั้ง	๔.๑๘	๐.๗๕	มาก
๖	ตัดสินใจใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์	๔.๓๗	๐.๖๗	มาก
๗	เตือนตนในการศึกษาเล่าเรียน	๔.๔๘	๐.๖๒	มาก
รวมค่าเฉลี่ย		๔.๐๗	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ของนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิมังสา พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงตามลำดับของค่าเฉลี่ย ดังนี้ เตือนตนในการศึกษาเล่าเรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๔๘ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ตัดสินใจใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ และ ปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดทุกครั้ง ค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ พิจารณาเหตุผลในวิชาที่เรียน ค่าเฉลี่ย ๔.๑๔ นำคำถามไปถามครูทุกครั้งเพื่อหาคำตอบ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ มีคำถามในบทเรียนเสมอ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ อ่านหนังสือทบทวนบทเรียนทุกวัน ค่าเฉลี่ย ๓.๖๙ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ด้านวิมังสาโดยรวมแล้ว จัดอยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย ๔.๐๗

ตอนที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนกับกลุ่มตัวอย่างนั้น ส่วนใหญ่ เสนอให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียน ได้แก่ ด้านฉันทะความพึงพอใจต่อการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด เมื่อพิจารณา

โดยละเอียดแล้ว พบว่า ประเด็นการมีความปรารถนาจะศึกษาเล่าเรียนให้จบได้งานทำและแจ่มใสในการเรียนมากที่สุด

รองลงมาเป็นด้านวิริยะความพากเพียรมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นการศึกษาเล่าเรียนจนกว่าจะสำเร็จมากที่สุด และด้านจิตตะการเอาใจจดจ่อต่อการศึกษาเล่าเรียนไม่ไปนอกทาง เมื่อพิจารณาโดยละเอียดพบว่า ประเด็นตั้งใจรับรู้ในการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด

ด้านวิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ปัญหาการศึกษาเล่าเรียนตลอดจนชีวิตประจำวันมีผู้เสนอแนะนำน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นการมีวิธีจัดการและดำเนินการศึกษาเล่าเรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปมากที่สุด

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ใน การเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ใน การเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่ ๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ใน การเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔๕๐ คน และได้ใช้วิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๑๐ คนแล้วนำมาสุ่มแบบชั้นภูมิ เพื่อหากกลุ่มตัวอย่างแยกแต่ละเพศ แล้วได้เนิการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่ ตามกำหนดจนครบจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามปลายปิดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล มีจำนวน ๒ ข้อ ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามลักษณะแบบปลายปิดเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน ๓๒ ข้อ โดยแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ผู้วิจัยใช้ลักษณะคำถามแบบมาตราส่วน ๕ ระดับโดยใช้หลักของ Likert Scale คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และ ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามลักษณะแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาฯ จังหวัดเชียงใหม่ คำถามลักษณะแบบปลายเปิดมีจำนวน ๔ ข้อ เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม นอกเหนือจากคำถามในลักษณะปลายปิดที่ให้ไว้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถสรุปผลของการวิจัยตามข้อค้นพบ (Fact Findings) ได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๒๑๐ คน เป็นนักเรียนหญิง จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๙ และเป็นนักเรียนชาย จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๑ จำแนกตามอายุ ส่วนมากจะมีอายุระหว่าง ๑๗-๑๘ ปี จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๘ และมีอายุ ๑๙ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒

๕.๑.๒ การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ รองลงมา ได้แก่ ด้านวิมังสา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ ด้านวิริยะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ และด้านจิตตะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ ตามลำดับ

ซึ่งสามารถแยกเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

๑) ด้านฉันทะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ เมื่อพิจารณา รายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ ๒ นักเรียนมีความพอใจภาคภูมิใจที่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๕ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ ๑ นักเรียนมีความสุขในการมาเรียนหนังสือ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ และรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ได้แก่ ข้อที่ ๕ นักเรียนมีความพอใจทุกวิชาที่เรียน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙

๒) ด้านวิริยะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณา รายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ ๑ นักเรียนเพียรพยายามในการเรียน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ ๒ นักเรียนขยันในการทำกิจกรรม ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ และรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ได้แก่ ข้อที่ ๔ นักเรียนพยายามอ่านบทเรียนล่วงหน้า ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓

๓) ด้านจิตตะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณา รายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ ๑ นักเรียนเอาใจใส่การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ ๓ นักเรียนตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ ๔.๓๑ และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ได้แก่ ข้อที่ ๖ นักเรียนตั้งใจไม่คุยกันในเวลาเรียน ซึ่งมีค่าแปลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙

๔) ด้านวิมังสา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ เมื่อพิจารณา รายชื่อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ ๗ นักเรียนเตือนตนในการศึกษาเล่าเรียน มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ รองลงมา ได้แก่ ข้อที่ ๖ นักเรียนตัดสินใจใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ได้แก่ ข้อที่ ๑ นักเรียนอ่านหนังสือทบทวนบทเรียนทุกวัน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙

๕.๑.๓ ข้อเสนอแนะการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียน ด้านฉันทะความพึงพอใจต่อการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว พบว่า ประเด็นการมีความปรารถนาจะศึกษาเล่าเรียนให้จบได้งานทำและแจ่มใสในการเรียนมากที่สุด รองลงมา เป็นด้านวิริยะความพากเพียรมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นการศึกษาเล่าเรียนจนกว่าจะสำเร็จมากที่สุด และด้านจิตตะการเอาใจจดจ่อต่อการศึกษาเล่าเรียนไม่ออกไปนอกทาง เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นตั้งจิตรับรู้ในการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด ด้านวิมังสาการใช้ปัญญาพิจารณาแก้ปัญหาการศึกษาเล่าเรียนตลอดจนชีวิตประจำวันมีผู้เสนอแนะน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาโดยละเอียด พบว่า ประเด็นการมีวิธีจัดการและดำเนินการศึกษาเล่าเรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปมากที่สุด

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยเรื่อง “การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่” ใน ๔ ด้าน สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัย พบว่า การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการอบรมเข้าค่ายคุณธรรมให้โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่เป็นประจำ ทำให้ซึมซับเอาคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งงามขัดเกลาอุปนิสัยใจคอให้เป็นผู้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียนบ้านและวัด

ซึ่งสอดคล้องกับสารภี จันทร์ศรีนวล ที่ได้สรุปไว้ว่า ประชาชนมีการนำหลักจริยธรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ประเด็นการละเว้นจาก การทดลองสูบบุหรี่ ยาเสพติด หรือสารเสพติดอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และประเด็นการรู้จักควบคุม ตนเองไม่ให้หลงใหลในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ส่วนด้านการปฏิบัติตามหลัก เบญจธรรม ประเด็นการละเว้นจากการค้าขายมนุษย์ สุนัข ยาพิษ และเนื้อสัตว์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และ ประเด็นการแบ่งปันสิ่งของที่ตนมีอยู่จนเกินความจำเป็นอย่างเหมาะสมตามกำลังของตนให้ผู้อื่น มี ค่าเฉลี่ยต่ำสุด^๑

เมื่อแยกออกเป็นรายด้านเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำมา อภิปรายผลได้ ดังนี้

๑) ด้านฉันทะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เด็กนักเรียนโรงเรียน สันป่าตองวิทยาคม นั้น ได้มีใจรักในการศึกษาเล่าเรียน คือ พอใจจะศึกษาเล่าเรียนและทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งการศึกษาเล่าเรียน มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะ อยากรับรางวัลหรือผลสำเร็จแห่งการศึกษาเล่าเรียนเท่านั้น ซึ่ง ปิ่น มุทุกันต์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า ฉันทะนี้ เป็นเข้าศึกษาโดยตรงกับความเบื่อหน่ายเมื่อมีฉันทะแล้วทำให้ไม่เบื่อหน่าย ไม่รู้สึกท้อแท้ในการทำงาน ตรงกันข้าม ฉันทะทำให้เกิดกำลังภายในที่จะสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก เพราะฉะนั้น เมื่อมีความ รักเกิดขึ้นแล้วงานที่หนักก็กลายเป็นเบา ที่ยากก็กลายเป็นง่าย ดูแต่หนุ่ม ๆ สาว ๆ รักกันก็แล้วกัน ถึงแม้จะต้องบุกน้ำลุยโคลน หรือผ่านป่าช้าดงเสือไปหาคนรักก็กล้าทำได้ และเมื่อได้คุยกับคนรักก็ ลืมง่วง ลืมเหนื่อย ลืมหิว ถึงคนรักงานที่ตนทำก็แสดงลักษณะคล้าย ๆ กัน ไม่ต้องอื่นไกล ดูแต่ พระสงฆ์นี้ก็ได้อีก เพราะรักสมณธรรมมิใช่หรือ ถึงกับยอมโกนผมโกนคิ้ว ทรมานตนอยู่อย่างอดอยากปากแห้ง ประโยชน์ของฉันทะเป็นอย่างนี้^๒ สอดคล้องกับ สารภี จันทร์ศรีนวล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำ หลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอพรหมคีรีจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการ ศึกษาวิจัย พบว่า “ประชาชนมีการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก”^๓

^๑ สารภี จันทร์ศรีนวล, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๘

^๒ ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมตามหลักสุตนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๖.

^๓ สารภี จันทร์ศรีนวล, “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๒) **ด้านวิริยะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก** ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนโรงเรียน สันป่าตองวิทยาคม มีความพากเพียรในการศึกษา คือ ขยันหมั่นเล่าเรียน หมั่นกระทำให้สิ่งที่ถูกต้องดี งาม ตลอดจนเชื่อฟังคุณพ่อคุณแม่และครูอาจารย์ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ ทอดทิ้ง ไม่ทอดลอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปิ่น มุกกันต์ ที่ว่า ประโยชน์ของวิริยะ โดยตรงก็คือกำจัดความเกียจคร้านเสียได้ ถ้าพิจารณาให้ยาวความ ไป เราจะเห็นว่า งานต่าง ๆ ที่จะสำเร็จได้ผลดี ผู้ทำจะต้องทำให้ถูกต้องตามหลักวิชา ถูกตามจังหวะ และเหตุการณ์แวดล้อมของแต่ละงาน ยกตัวอย่างเช่น เราขุดบ่อจะเอาน้ำ ก็จะต้องขุดต่อเนื่องลงไป จนถึงน้ำและใส่ปลอกกันบ่อพังเรียบร้อยแล้วจึงหยุด ถ้าใครขุดบ่อแบบขุด ๆ หยุด ๆ เดือนละศอกละ คืบ จะเป็นอย่างไร ? บ่อที่ขุดแล้วก็พังทับถมลงไปต้องขุดกันใหม่รำไป แต่การที่คนเราจะทำงาน ต่อเนื่องได้ตั้งนี้ต้องอาศัยวิริยะในใจ^๕ และยังสอดคล้องกับ มลथा กระวีพันธ์ ที่ได้สรุปไว้ว่า นักเรียน โรงเรียนเสาชิงช้า อําเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำ พบว่า ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความเมตตากรุณา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี ด้านความอดทน และด้านความมี ระเบียบวินัย อยู่ในระดับมาก^๕

๓) **ด้านจิตตะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก** ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เด็กนักเรียนโรงเรียน สันป่าตองวิทยาคม เอาจิตฝึกไฟ คือ จั้งจิตรับรู้ในการศึกษาเล่าเรียน และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัว อุทิศใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปิ่น มุกกันต์ ที่ว่าประโยชน์ของจิตตะ เรื่องการทำงานนั้นเป็น ทฤษฎีพิเศษ คือ งานแทบทุกอย่างมักมีความเปลี่ยนแปลง หรือแปรเปลี่ยนไป ผิดจากที่ผู้ทำคาดการณ์ ไว้ ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น เราปลูกบ้านเรือน เราคิดเหมือนกัน ว่า ประตูหน้าต่างจะต้องติดกลอนไว้เพื่อกันขโมย แล้วก็ได้มอบหมายให้คนเฝ้ารักษาคอยปิดเปิดแล้ว ด้วย ถึงกระนั้นก็นอนใจไม่ได้ เพราะว่าตัวคนเฝ้านั่นเองอาจเผลอเผลอ ไม่ได้ลงกลอน ขโมยก็เข้าบ้านได้ นี่ยกตัวอย่าง เราจะป้องกันเหตุดังกล่าวได้ก็ด้วยตนเองเป็นคนมีอิทธิบาทข้อจิตตะ คือ เอาใจใส่ ตรวจตราอยู่เสมอ จริงอยู่ ความเสียหายบางอย่างย่อมอยู่นอกวิสัย แม้เราจะตรวจตราอยู่อย่างไรก็

^๕ ปิ่น มุกกันต์, *แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๖.

^๕ มลथा กระวีพันธ์, “การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเสาชิงช้าอําเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, *สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

เสียหายจนได้ แต่ถ้ามีจิตตะเอาใจฝึกใฝ่อยู่แล้ว ตนก็จะแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันท่วงที เหมือนคนที่ดูแลบ้านเรือนของตนดี ย่อมชนของมีค่าออกจากบ้านได้ทันก่อนไฟจะลามมาถึง^๖

๔) ด้านวิมังกสา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เด็กนักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ดียิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปิ่น มุทุกันต์^๖ ที่ว่าคุณของวิมังกสา วิมังกสาคือปัญญา เป็นแสงสว่างพอใจถอยออกมาเทียบกับสิ่งภายนอกเสียก่อนก็ได้ คนเรามักจะมีมือมีเท้าสมบูรณ์ แต่ก็ยังจำเป็นต้องมีอวัยวะอื่นอีกอย่างหนึ่ง คือ ตา เวลาทำงานเราจะต้องอาศัยลิ้มตาดูด้วย (เช่น เขียนหนังสือ) เราจึงจะรู้ว่าตัวหนังสือที่เขียนนั้นเรียบร้อยหรือไม่ และแม้มีตาแล้วในที่บางแห่งยังต้องมีแสงสว่างช่วยให้มองเห็นอีกด้วย จึงจะทำไม่ผิด วิมังกสาถ้าจะเปรียบเหมือนตา หรือเหมือนแสงสว่างนั่นเอง นอกจากช่วยให้เราทำงานไม่ผิดแล้วยังช่วยให้เรามองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดีขึ้นด้วย^๗

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียน

การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ จะเห็นว่า ต้องใช้หลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักในการปฏิบัติ กล่าวคือ หลักอิทธิบาท ๔ อันได้แก่ คือ ด้านฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในการเล่าเรียน) ด้านวิริยะ (ความเพียรประกอบการเล่าเรียน) ด้านจิตตะ (ความเอาใจฝึกใฝ่ในการเล่าเรียนไม่วางธุระ) และด้านวิมังกสา (ความหมั่นตรึงตรองพิจารณาเหตุผลในการเล่าเรียน) ตลอดจนนโยบายของรัฐเป็นกรอบ กล่าวคือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศาสนาและวัฒนธรรมต้องประสานความร่วมมือในการกำหนดนโยบายและแผนงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์แห่งปัญญาข้างต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิจัย พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมได้นำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ด้านฉันทะ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนให้มีฉันทะ โดยจัดเป็นโครงการรักการอ่าน เป็นต้น ด้านวิริยะ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนให้มีวิริยะ โดยจัดเป็นโครงการแข่งขันการ

^๖ ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักรธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๖.

^๗ ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักรธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๖.

อ่านดีอ่านได้อ่านเป็น เป็นต้น ด้านจิตตะ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้มีจิตตะ โดยจัดเป็นโครงการฝึกสมาธิภาวนาก่อนเรียน ๕ นาที เป็นต้น ด้านวิมังสา โรงเรียนควรจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้มีวิมังสา โดยจัดเป็นโครงการทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเรื่องการเรียนรู้ของตนเอง เช่น โครงการโครงการแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาถึงการนำหลักหัวใจนักปราชญ์ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๒) การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการให้บริการของโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๓) ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของครูโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๔) การนำหลักพรหมวิหารธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของครูโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทน์. **จริยธรรมของเยาวชนไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

ทินพันธ์ นาคตะ. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : หจก.สหાયบ์ล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๓.

นายแพทย์ชาญ สุวรรณวิรัช, พลตรี. **วิมุตติมรรค ทางแห่งความหลุดพ้น (ปัญญา).** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม. ๒๕๔๕.

บุญมี แทนแก้ว. **ปรัชญาพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๓๘.

_____. **วิชาปรัชญา ๑๐๓.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส์โตร์, ๒๕๒๒.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พันตรี. **พจนานุกรมมคธ-ไทย.** กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ปิ่น มุกข์กันต์. **แนวสอนธรรม ตามหลักสูตรนักธรรมตรี.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔.

พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร : พระนครการพิมพ์, ๒๕๐๖.

_____. **ธรรมะคือหน้าที่.** นครศรีธรรมราช : สำนักพิมพ์นาครบรรณ, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **ธรรมบุญชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. **พุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖

พระธรรมธีรราชฆาตมุนี (โชดก ญาณสิริเถร ป.ธ ๙). **วิปัสสนากรรมฐาน ภาค ๒ ว่าด้วย วิปัสสนากรรมฐานทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ คณะฯ. ๒๕๕๒

พระธรรมวงศาจารย์ (เพียร อุตตโม). **มงคลสูตร**. พัทลุง : หจก.คูหาสวรรค์การพิมพ์, ๒๕๓๖.

_____. **คุณสมบัติของนักเรียนบาลี**. พัทลุง : หจก.คูหาสวรรค์การพิมพ์, ๒๕๓๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธานุภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนัก พิมพ์เพื่อองค์อักษร, ๒๕๑๑.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวกวาท**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวกวาท**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

พระราชวรมุนี ป.อ. ปยุตโต. **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดศิลป์ไทย, ๒๕๑๗.

(๒) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

จันทน์ ทุมโฆสิต. “การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

จำเนียรน้อย วชิรวีโส พระมหา. “ทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาสถาบันราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธนสรณ์ ศากยโรจน์. “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านบ้านวัดขนาน อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. “การศึกษาคุณสมบัติของค่านิยมพื้นฐานทางด้านจริยธรรมของคนไทย”. **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๓๙.

นัฐรินทร์ นันตาวัง. “ความฉลาดทางจริยธรรมกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของเยาวชนกลุ่มพุทธศาสนา”. **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๙.

พรพิมล สันติหิรัญภาค. “การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.

พระครูประพัฒน์วรธรรม เคน วิเศษการ. “การนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน
โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระครูประพัฒน์วรธรรม. “ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการนำหลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาวิศักดิ์ ทีปธมโม. “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษารายวิชาชีพรูทใน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. **สถาบันวิจัยญาณสังวร. บัณฑิตวิทยาลัย :**
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาธรรมรัต อริยธมโม ยศขุน. “การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕
ประการไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช”. **สถาบันวิจัย
ญาณสังวร. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. “จริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราช, ๒๕๔๓.

มลทา กระจวีพันธ์. “การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเสาชิงช้าอำเภอร่อนพิบูลย์
จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

รุ่งนภา จอนเจดสิน. “การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :** จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สารภี จันทร์ศรีนวล. “การนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอพรหมคีรี
จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุรณีย์ จูติดำรงพันธ์. “พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์
ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(๓) **สื่อออนไลน์ :**

<http://www.muslimthai.com/main/1428/content.php?category=110&id=5356>.

ภาคผนวก

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์ เรื่อง
การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

An Application of the four Iddhipāda for the Study of the High school
Students level 6 at Sanpatong Wittayakom School, Chiang Mai Province

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ขอความกรุณาโปรดตอบตามความเป็นจริงและตอบให้ครบทุกข้อ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายวางแผนในการส่งเสริมการนำหลักธรรมไปใช้ในการเรียนของนักเรียน ต่อไป

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูล ฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านหรือหรือบุคคลอื่นแต่ประการใด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริง

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ระหว่าง ๑๗-๑๘ ปี

๑๙ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ การปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน
สันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดแต่ละข้อที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

ตารางที่ ๑

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านฉันทะ						
๑	มีความพอใจในการมาเรียนหนังสือ					
๒	มีความพอใจที่ได้เรียนหนังสือ					
๓	มีความพอใจในหลักสูตร					
๔	มีความพอใจรักใคร่ในการเรียน					
๕	มีความพอใจทุกวิชาที่เรียน					
๖	มีความพอใจในการเรียนทุกคาบ					
๗	มีความพอใจเวลาเรียนในชั้นเรียน					
๘	มีความพอใจต่อผลการเรียน					
๙	มีความพอใจในการสอนของครู					

ตารางที่ ๒

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านวิริยะ						
๑	เพียรพยายามในการเรียน					
๒	ขยันในการทำกิจกรรม					
๓	เพียรพยายามทำการบ้าน					
๔	พยายามอ่านบทเรียนล่วงหน้า					
๕	พยายามค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ					
๖	พยายามแสวงหาความรู้อยู่เสมอ					
๗	ขยันอ่านหนังสือในบทเรียน					
๘	พยายามอ่านหนังสือเสริมความรู้					
๙	เพียรพยายามเข้าห้องสมุด					

ตารางที่ ๓

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านจิตตะ						
๑	เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน					
๒	ตั้งใจเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๓	ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย					
๔	ตั้งใจทำกิจกรรมทุกครั้ง					
๕	ตั้งใจฟังครูสอนในเวลาเรียน					
๖	ตั้งใจโดยไม่คุยกันในเวลาเรียน					
๗	ตั้งใจนำเสนองานหน้าชั้นเรียน					

ตารางที่ ๔

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านวิมังสา						
๑	อ่านหนังสือทบทวนบทเรียนทุกวัน					
๒	มีคำถามในบทเรียนเสมอ					
๓	นำคำถามไปถามครูทุกครั้งเพื่อหาคำตอบ					
๔	พิจารณาหาเหตุผลในวิชาที่เรียน					
๕	ปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดทุกครั้ง					
๖	ตัดสินใจใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์					
๗	เตือนตนในการศึกษาเล่าเรียน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่

๑. ข้อเสนอแนะด้านฉันทะความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน

.....

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะด้านวิริยะความพากเพียร พยายาม หมั่นศึกษาเล่าเรียน

.....

.....

.....

.....

๓. ข้อเสนอแนะด้านจิตตะ เอาจิตฝึกฝึในการศึกษาเล่าเรียน

.....

.....

.....

.....

๔. ข้อเสนอแนะด้านวิมังสา หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญในการศึกษาเล่าเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสมพร นามสกุล อินทรพาเพียร
วัน/เดือน/ปีเกิด	วันที่ ๘ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘
ภูมิลำเนาเดิม	บ้านเลขที่ ๓๗๘ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งเสี้ยว ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๓๓ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต (ประถมศึกษา) ค.บ. จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. ๒๕๑๗ รัับราชการครู ตำแหน่งครูจัตวา อันดับ ๒ โรงเรียน วัดมะกอกทองหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ -รับราชการครู ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษวิชาภาษาไทย โรงเรียนบ้านเหล่าป่าฝาง ตำบลดอนเปา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๐๓ ม. ๓ ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มือถือ. ๐๘๑-๕๙๔-๔๔๐๗